

Periodiek

Historische Kring Maarssen, 47^e jaargang
nr. 4 - 2020

MET O.A.:

VAN SNAEFSBURG
TOT SNAVELENBURG

HET
SCHILDESKWARTIER IN
MAARSSSEN,

wel 100 ooms en tantes

ONVRIENDELIJKE
VRIENDEN;
rumoer rond Goudestein

Naar erkend scharewheels

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-56208-1

Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 0312 961 465

colofon

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Interim-bestuur:

Hans Kuijl, voorzitter - Rob Franse, vicevoorzitter - Arie van Ginkel, secretaris

Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Ronald van Tongeren, penningmeester - Hans van Bommel, Bert de Ruiter.

Ledenbeheer:

Jantien de Ruiter e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl tel.: 0346-563599

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002), mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), B. Visschedijk (26-02-2009), mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011), H. Blaauw (06-03-2014)

Leden van verdienste:

Drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haaften-van Rijswijk (26-02-2015), mevr. R. Tijhuis (10-03-2016)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Arjan van Weele (secretaris), Piet Gentenaar, Bert de Ruiter, Ria Tijhuis.

Kopij zenden aan: Jan Simonis,

e-mail: bestuur4@historischekringmaarsssen.nl

Voor verkoop losse nummers: Bert de Ruiter, N. Maesstraat 6, tel. 0346-563599

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 15 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Jantien de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599 en e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl
Eventuele stortingen op ons rekeningnummer NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM.

Vormgeving en productie:

Topic Creatieve Communicatie, Wierden

inhoud

123 Colofon en Inhoud

124 Kringnieuws

125 Van Snaefsborg tot Snavelenburg

131 De kaartjes van Maarssen in de gemeentatlas van Jacob Kuiper

137 Hans Kuijl, voorzitter HKM

140 Het Schilderskwartier in Maarssen, wel 100 ooms en tantes

146 De wandeling van De Pijper in 1916, een terugblik Deel 11

148 Onvriendelijke vrienden; rumoer rond Goudestein Deel 1

156 Uit de Oude Schoenendoos Deel 84

op de cover

Detail van schilderij De Dam in Amsterdam door Gerrit Adriaensz Berckheyde. Bron Wikimedia Commons.

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen en afbeeldingen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan. De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 1 december 2020. De Historische Kring Maarssen heeft al het mogelijke gedaan om de eventuele rechthebbenden op beeld en/of tekst in dit Periodiek te achterhalen. Indien u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris.

Lezingen

U heeft het al gemerkt en het zal u niet verbaasd hebben: dit najaar zijn er geen lezingen. We vonden het in de huidige situatie niet verantwoord. We willen het enigszins goedmaken in 2021, mits de regels het toelaten natuurlijk. Zo houden we in het eerste halfjaar van 2021 een extra lezing op 3 juni. De voorlopige planning van de lezingen ziet er als volgt uit: Donderdag 14 januari

Onze beeldbank, meer dan gebouwen...

Piet Gentenaar verzorgt het tweede deel van een lezing over ons digitale afbeeldingenarchief, de beeldbank. In deel 1 zagen we onder andere een mooie verzameling hieruit van dorpsgezichten en bouwwerken. We hebben echter veel meer materiaal en willen u graag nog meer bijzondere foto's laten zien. Ook vertellen wij u iets over het nieuwe HKM-beeldbankprogramma en laten u zien wat dat voor u gaat betekenen.

Donderdag 25 februari

Algemene Ledenvergadering met daarna een lezing over Willem van Leusden.

Na de pauze zal Hans van Bemmelen ons, ondersteund met beeldmateriaal, meenemen door de kunst van deze bekende Maarssense kunstenaar.

Donderdag 8 april

Symboliek en Iconografie in de Heilig Hartkerk van Maarssen. Iedereen heeft deze kerk wel eens bezocht en vol bewondering de kunstwerken in ogenschouw genomen. Dat de beelden en schilderijen hun inspiratie in het Oude en Nieuwe Testament hebben gevonden, ligt voor de hand. Al in de

vroege christelijke periode zijn er echter apocriefen verschenen die als een aanvulling op de Schrift kunnen worden beschouwd. Daar de lezing vlak na Pasen is, zal HKM-lid en cultuurhistoricus Jan van Tongeren enkele kunstwerken onder de loep nemen die het lijden en de opstanding van Christus en deze apocriefe symboliek en iconografie bevatten.

Donderdag 3 juni

Fietsroute Huydecoperweg van Baarn naar Maarssen. Kees van Aggelen verzorgt een lezing over de fietsroute Huydecoperweg van Baarn naar Maarssen, alsmede over Huydecoper en Goudenstein.

Alle lezingen zijn in de Open Hof en beginnen om 20.00 uur. Voor leden is de toegang gratis; niet-leden betalen € 5,00. Mocht het zo zijn dat registratie verplicht is of dat er andere beperkende maatregelen gelden, dan laten wij u dit weten via de HKM-ACTUEEL-mail en via onze website www.historischekringmaarssen.nl

Excursie

Wij hopen de voor 2020 geplande excursie naar Hoorn te kunnen houden op zaterdag 29 mei 2021. In het Periodiek van februari 2021 leest u daar meer over. De toezeggingen aan diegenen die al betaald hebben voor de geannuleerde excursie van 2020, zoals gemeld in Periodiek nr. 2 van 2020, blijven vanzelfsprekend van kracht.

Weerbaar Water

Middels dit project willen wij de nominatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie tot UNESCO-werelderfgoed ondersteunen. Vanwege de coronacrisis is de UNESCO niet meer bij elkaar geweest en een nieuwe datum is nog niet gepland. Afwachten dus. Zodra we meer weten, laten wij u dat horen. Meer informatie vindt u op www.weerbaarwater.nl

Schenken

Van mevrouw Witte hebben wij het volledige archief van haar echtgenoot Jan Witte gekregen. We zijn mevrouw Witte zeer dankbaar voor deze omvangrijke en bijzondere schenking. ●

Van Snaefsburg tot Snavelenburg

Carlo de Meijer

In 2021 bestaat Zorgcentrum Snavelenburg in Maarssen-Dorp 25 jaar. Het verpleeghuis werd in 1996 gesticht en vervult een belangrijke rol in de regio. De naam Snavelenburg is niet toevallig gekozen, maar is ontleend aan het destijds in deze omgeving aanwezige 'huys' Snaafburg. Snaafburg, eerst Snaefsburg en veel later Snavelenburg, was ten westen van Maarssen-Dorp gelegen. Even ten noorden van de Stationsweg langs de Oostka-naaldijk zie je nog enkele restanten. Op het nog herkenbare omgrachte kasteelterrein liggen nu een eiland, een boomgaard en een groentetuin. De daar aanwezige boerderij de Snaafburg is nog steeds bewoond en doet nu dienst als kantoor-ruimte (zie afbeelding 1).

Maarssen in de Middeleeuwen: belangrijke militaire functie

In de zeventiende eeuw kwam een groot aantal Amsterdamse kooplieden naar Maarssen aan de Vecht om er van de rust te genieten. Hoewel het toen vredige Maarssen met zijn vele buitenplaatsen anders doet vermoeden, was de situatie een aantal eeuwen daarvoor heel anders. Maarssen had in de Middeleeuwen een belangrijke militaire functie in de vele oorlogen en oorlogjes die werden gevoerd tussen elkaar beconcurrerende bisschoppen, graven en andere edellieden. De Vecht was een belangrijke noord-zuidverbindingsweg en handelsroute in de Middeleeuwen en langs de oevers bevond zich een groot aantal 'sterkten' ofwel kastelen. In Maarssen stonden zelfs vier 'kastelen', waarvan er slechts één (overigens in sterk veranderde staat) nog te zien is, namelijk Bolenstein. Van de andere drie, Oostweerd (op de plaats van de boerderij met dezelfde naam), Ter Meer (op de plaats van het voormalige postkantoor aan de Julianaweg) en de Snaafburg (ten zuiden van de wijk De Reizende Man), is niet veel tastbaars meer te vinden (zie afbeelding 2).

Infopaneel Kasteel de Snaafburg. Foto Carlo de Meijer.

Locatie oorspronkelijk kasteel, zie rechtsonder.

Snaafburg als ridderhofstad

Het is niet bekend wanneer en door wie de Snaafburg gebouwd is en hoe het gebouw heette voor het deze naam kreeg. De eerste vermelding dateert van 1379, maar waarschijnlijk stond het kasteel er al langer. In dat jaar moesten de leenmannen van de bisschop van Utrecht hun leen komen 'verheffen' bij de nieuwe bisschop Floris van Wevelinckhoven. Met het verheffen van een leengoed verklaarde de erfgenaam van dat leen te zullen voldoen aan de formele vereisten van trouw aan de leenheer.

Onder deze leenmannen bevond zich ene Hughe van Loenersloot, een zoon van Gysbrecht van Loenersloot en Berta van der Aa. Hughe van Loenersloot was voor 1379 al met het kasteel beleend, maar zoals in die tijd de gewoonte was, moest na het overlijden van de leenheer de leenman opnieuw beleend worden met het goed. Zo kunnen we lezen dat deze Hughe *'houdende 20 mergen lants tot Maersen, daer syn huys op staet'* na de dood van bisschop Arnold II van Horne door deze nieuwe bisschop ermee werd beleend. Heer Hughe huwde in 1383 Geertruy van der Rhyn. Zij kregen een zoon genaamd Steesken (Staesken, Staets, Eustachius). Op 6 februari 1394 wordt Hughe door de Utrechtse bisschop Frederik van Blankenheim opnieuw beleend met de Snaefburg:

'20 mergen lants mitten huse ende mitter hofstede gelegen tot Maersen; daar boven naest gelant is deselve Hughe ende beneden Willem van Vliet.' Dezelfde Hughe bezat dus ook nog eens land dat grensde aan de bovenkant van het leen, terwijl aan de ander kant van Snaefburg land van Willem van Vliet lag. Als Hughe van Loenersloot in 1419 sterft, wordt hij

opgevolgd door zijn zoon Steesken. Deze Steesken van Loenersloot behoorde in 1436 tot de ridder-schap van het Sticht. Op vrijdag van St. Jacob (= 28 juli) 1419 wordt hij beleend door bisschop Frederik van Blankenheim en in het begin van 1428 opnieuw door bisschop Sweder van Culemborg.

Aangezien heer Hughe en zijn opvolger Steesken van Loenersloot behoorden tot de ridderschap van het Sticht, was het 'huys' een zogenaamde ridderhofstad; een naam die men trouwens alleen in het Sticht tegenkomt. In het gewone taalgebruik werd dit een sterkte of kasteel genoemd; een versterkt huis (in de late Middeleeuwen van steen), waar in tijden van nood de omringende bevolking een veilig heenkomen kon vinden en dat bewoond werd door iemand die de verdediging van die bevolking op zich nam, namelijk een ridder. Aan een ridderhofstad waren bepaalde privileges verbonden. Zo hadden bezitters van een ridderhofstad vrijdom van belasting van huisgeld en hoefden zij geen bieraccijns te betalen. Omdat echter veel ridders deze belastingvrijstelling eisten, werden later hogere eisen gesteld. Het ging slechts gelden voor adellijke huizen die omgeven waren door een gracht, voorzien waren van een ophaalbrug en waarvan de eigenaar ingeschreven stond in de ridderschap (zie afbeelding 3).

Otto Snaefs: de naamgever

In het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, deel 10, van A.J. van der Aa, vermeldt de auteur in 1847 onder Snaafburg of Snavenburg: *'Oud-adellijk huis in het Nederkwartier der prov. Utrecht, arr. en 2 u. N. W van Utrecht Kant. gem., en in het district Maarssen, achter de kerk. Dit adelt. h. wordt gezegd door eenen Ridder uit Hongarijen gebouwd te zyn.'*

Het is ridder Otto Snaefs die in 1438 bij overdracht van Johan Bole in het bezit komt van de ridderhofstad Bolenstein. Deze ridder uit Hongarije was lid van de in 1394 in Utrecht gestichte 'Ridderlijke Broederschap van de Heiligen Lande'. Otto Snaefs komt in het bezit van de ridderhofstad Snaafburg door middel van een ruil. In september 1444 draagt hij Bolenstein over aan Splinter van Nijenrode en krijgt hij van Staets (Steesken) van Loenersloot het 'huys'. We kunnen lezen dat op 'feria 3 post Palmarum' (= 23 maart) 1445 Steesken van Loenersloot Otto Snaefs beleende met zijn vaderlijk erfgoed. Tot dan toe komt het 'huys' zonder naam in de archieven voor maar als Otto Snaefs eigenaar wordt, krijgt het huis zijn naam: De Snaefsborg. In de loop van de eeuwen wordt dat Snaafburg en uiteindelijk Snavenburg. Korte tijd later overlijdt Otto Snaefs. Het goed kwam toe aan zijn weduwe Hendrika, dochter van Loef Heer van Ruwiel. Zij hertrouwt reeds in maart 1446 met Zweder Taets van Voorn.

Het geslacht Grauwert

Het nieuwe echtpaar besluit het kasteel De Snaafburg over te dragen aan Johan Grauwert, uit het in Utrecht zeer bekende geslacht Grauwert. Meerderen van dit geslacht komen voor als burgemeester of als schepen in Utrecht. Op 28 maart 1457 werd Johan door de nieuwe bisschop van Utrecht David van Bourgondië beleend met Snaafburg, zijnde *'ene hofstede mit xx mergen lants mit hoeren rechten ende allen horen toebehoren, alsoe die gelegen syn in de Kerspel van Maersen.'* Na meerdere verervingen komt De Snaafburg in 1567 uiteindelijk in handen van Berendina Grauwert. Tijdens de bewoning door het geslacht der Grauwerts is waarschijnlijk de opname in de rij der riddermatige hofsteden verwaarloosd of

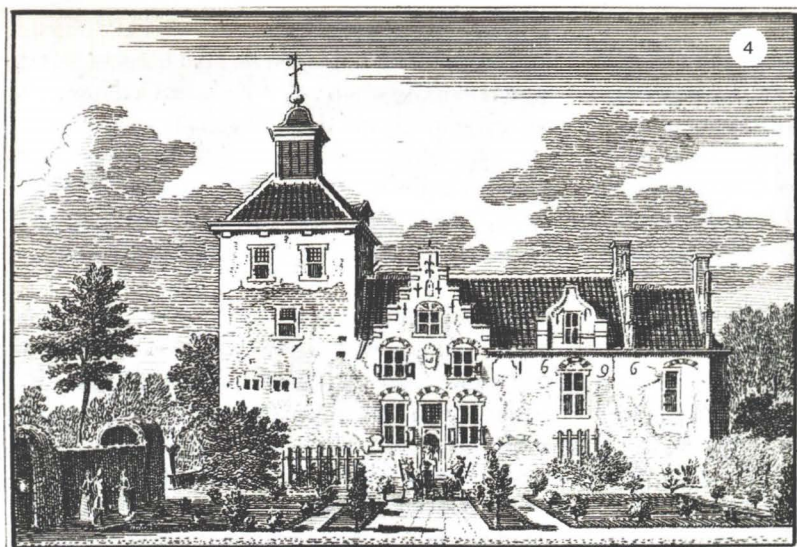
geblokkeerd vanwege hun actieve rol in de strijd tussen de bisschoppen en de stad Utrecht. Als de Staten van Utrecht na 1536 orde op zaken probeerden te stellen in het doolhof van alles wat pre-tendeert ridder of riddermatig te zijn en een lijst gaan opstellen van namen van 'kastelen' en hui-zingen' die de naam ridderhofstad mogen dragen, komen we de naam Snaafburg niet meer tegen.

Van Zuylen van Nijevelt

Berendina Grauwert trouwt met Anthonis van Zuylen van Nijevelt. Via dit huwelijk zal het geslacht Van Zuylen van Nijevelt de Snaafburg tot 1801 in zijn bezit houden. Het huis blijft Snaefburg heten, weldra verbasterd tot Snaafburg en zelfs tot Snavenburg. De familie zou in 1641 het landgoed vergroten door aankoop van vier morgen grond. Door het huwelijk van Steven van Zuylen van Nijevelt in datzelfde jaar met Adrianna Botter van Snellenburg kwam ook het goed Berenstein in de familie. Dit huis zal een eeuw later dienen als schuilkerk voor de rooms-katholieken in Maars-sen.

In de tijd dat de rooms-katholieken werden onderdrukt stelden de *'bewoners der Snaefburg'* hun geloofsgenoten in staat hun geloof uit te oefenen. De familie van Zuylen van Nijevelt was namelijk rooms-katholiek en nadat deze leer verboden werd door de Reformatie, boden zij het kasteel aan voor het houden van rooms-katholieke diensten. In *'Zijn verslag van den toestand dezer zending'* uit 1655 deelt de apostolische vicaris De la Torre mee dat op vele kastelen in het Sticht de roomsche bezitters dikwijls *'katholieke priesters derwaarts riepen om er de H. geheimen te vieren en de genademiddelen uit te deelen niet alleen aan hen en de hunnen - maar aan tal van geloofsgenooten uit den omtrek.'* In zijn verslag meldt hij dat er op de Snaafburg gelegenheid voor de katholieke eredienst geboden wordt.

In het rampjaar 1672 heeft de Snaafburg waarschijnlijk niet te lijden gehad van de plunderingen van het Franse leger, omdat de bewoners rooms-katholiek waren. De familie was bovendien eigenaar van de buitenplaats Berenstein waar katholieke erediensten werden gehouden. Begin achttiende eeuw gaat Rudolf Frederik van Zuylen van Nijevelt (1681-1723) nog verder: *'Ook deze*

Het HUIS SNAVELENBURG, by Maarssen.

De Snaefburg na verbouwing.

een tentdak.

In de loop van de zeventiende eeuw werd het huis enkele keren verbouwd en in 1665, toen Pieter van Zuylen van Nijvelt heer van Snaafburg was, werd het kasteel getaxeerd op 9700 Caroli gulden. Zijn zoon Jan Frederik van Zuylen van Nijvelt die in 1692 beleend werd met Snaafburg, liet in 1696 een zijvleugel tegen de woontoren aanbouwen. Het resultaat van deze verbou-

heer van de Snaafburg was, gelijk zijne vaderen de hulp en steun der Roomschen in Maarssen.' Ook bij het (ingewilligde) verzoek tot overplaatsing van de schuilkerk uit het afgelegen Maarsseveen naar het huis Berestein staat de naam van de toenmalige bewoner Jan Frederik (1751). De goedkeuring heeft Jan Frederik echter niet meer meegemaakt, want in hetzelfde jaar dat hij het verzoek deed (1751) overlijdt hij, terwijl de Gedeputeerden het pas in 1752 goedkeuren.

Het kasteel, dat nooit als ridderhofstad werd erkend, vererfde steeds van vader op zoon tot Jan Frederik van Zuylen van Nijvelt in 1751 kinderloos overleed. Zijn broer Anthony Martinus erfde toen de Snaafburg, maar ook hij overleed kinderloos in 1801.

Hoe zag de Snaafburg eruit?

Wat we onder dat 'huys' moeten verstaan, is niet heel duidelijk. We kunnen ons van het uiterlijk van het kasteel een voorstelling maken, door de verschillende tekeningen die bewaard zijn gebleven. De oudste afbeelding betreft een ingekleurde vogelvluchttekening uit 1629. Vóór de uitbreiding in 1696 bestond het kasteel alleen uit een woontoren, welke was omgeven door een gracht. De woontoren bestond uit een onderhuis met daarboven drie bouwlagen en werd gedekt door

wing is te zien op een tekening van Jan de Beijer uit 1749 en ook op een kopergravure van Spilman die op deze tekening is gebaseerd. De zijvleugel telde twee bouwlagen, werd gedekt door een zadeldak met schoorsteen, waarop een windvaan is aangebracht en was aan de voorzijde voorzien van een trapegevel. Bij de uitbreiding uit 1696, is ook het terrein binnen de grachten vergroot (zie afbeelding 4).

De Snaafburg wordt afgebroken

In de tweede helft van de achttiende eeuw raakte het woonhuis in verval. Dit wordt bevestigd door een tekening uit 1786. Daarop is de toren overigens niet afgebeeld. Sommige bronnen vermelden dat de Snaafburg pas in 1860 grotendeels is afgebroken. Uit een schouwlijst die schout en schepenen van Maarssen in 1791 opstelden, blijkt het kasteel in dat jaar al te zijn afgebroken. Deze lijst vermeldt de bewoners die verantwoordelijk waren voor de brandemmers binnen het gerecht Maarssen. Achter de Snaafburg staat vermeld: '4 emmers - afgebroken, niet meer nodig'. Op de kadastrale minuut van 1818 wordt nog slechts de ruïne van de toren weergegeven, die ten slotte omstreeks 1860 geheel schijnt te zijn opgeruimd. Als in 1801 de laatste bezitter van de Snaafburg, Antonie Marten van Zuylen van Nijvelt overlijdt,

komt zijn hele bezit, te weten de heerlijkheid Wiekevorst (bij Mechelen), De Haar en de Snaafburg, toe aan zijn verre neef Jan Jacob Ghislain van Zuylen van Nyevelt te Brugge in Vlaanderen.

Boerderij De Snaafburg

Terwijl kasteel De Haar wordt aangehouden en door zijn kleinzoon Steven van Zuylen van Nijevelt weer in de oude luister wordt hersteld, wordt de Snaafburg in veiling gebracht. De naam de Snaafburg is inmiddels overgedragen op de ervoor gelegen boerderij. De bezitting was toen groot *'49 morgen lands, waaronder drie leenen ieder van vier morgen leenroerig aan de Ed. Mo. Staten van Utrecht, en een van 20 morgen.'*

De veilingakte vermeldt het volgende over wat er allemaal te koop wordt aangeboden:

'Een schoone groote Hofstede genaamd Snaafburg, bestaande in een vervalte Heerenhuysinge met Tuyn, Boomgaarden, Singels. Item een Boerenwoning, drie schuuren en twee Bergen en verder betimmering, benevens een Boomgaard, met omtrent Veertig morgen lands.'

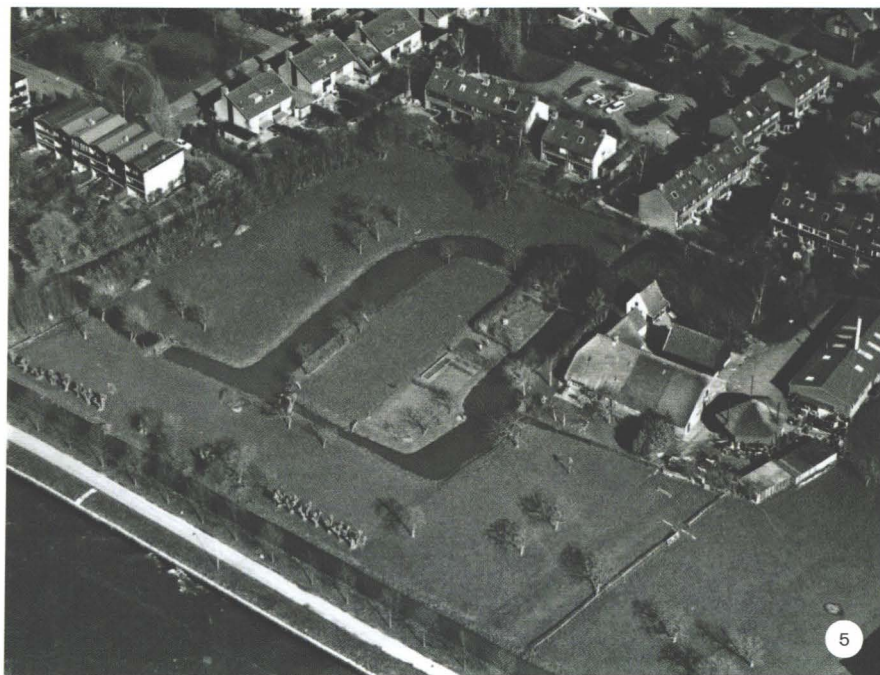
De Snaafburg komt door verkoop aan Joannes Huydecoper. Het geheel wordt verkocht voor

f 14.000. Voor de notaris Jasper van der Helm komt daar nog f 2.400 bovenop wegens zijn bemiddeling. Deze Joannes Huydecoper staat haar in huur af aan Jaantje van Dijk. In maart 1803 is volgens akte: *'de voorschreve Hofstede en Landeryen in huure gebruykt (worden) door Jaantje van Dijk, dogter van Cornelis van Dijk - jaarly'ks voor f 800 - eens geld, boven drie koppels jonge hoenders tot toepagt.'*

De naam Snaafburg komen we weer tegen als de goederen van wijlen Joan Huydecoper van Maarsseveen worden getaxeerd (1837). In het taxatierapport staat Goudestein als nr. 1 voor een bedrag van f 17.800 en als nr. 17 staat de Snaafburg met huizing, erf enz. vermeld voor een bedrag van f 12.625, maar daar is de hofstede en de 40 morgen land mee bedoeld.

Als we naar de tegenwoordige boerderij kijken, waar generaties lang de familie Van Eck haar bedrijf uitoefende, zien we een ouder voorstuk en een in 1866 aangebouwde stal. De boerderij de Snaafburg aan de Straatweg 13 is nu een beschermd gemeentelijk monument. Tegenwoordig is er de besloten vennootschap Van Eck Holding B.V. gevestigd die actief is in de branche Finan-

ciële holdings, alsmede Stichting Administratiekantoor Snaafburg, actief in de branche Administratiekantoren voor aandelen en obligaties (zie afbeelding 5).

5

Luchtfoto huidige
boerderij
Snaafburg.

Zorgcentrum Snavenburg en de Snaafburg-straat

Dat Zorgcentrum Snavenburg deze naam heeft gekozen, is dus zoals gezegd niet verrassend. Het verpleeghuis ligt dichtbij het centrum van Maarssen-Dorp en vlakbij de plaats waar het oorspronkelijke Snaafburg heeft gestaan. In een fraai gebouw, dat in 2018 grondig van binnen is gerenoveerd, biedt men zorg aan psychogeriatrische en lichamelijk hulpbehoevende ouderen. Het aanbod in Snavenburg omvat verpleeghuiszorg, dagbehandeling, revalidatie en welzijn (zie afbeelding 6). Tot 2016 behoorde Snavenburg tot Zorggroep Utrecht West (Zuwe). Sinds 2016 maakt Snavenburg onderdeel uit van de Careyn groep. Careyn is een organisatie voor thuiszorg, verpleging en verzorging, maatschappelijke dienstverlening en meer.

Het college van B&W heeft eind 2017 met betrekking tot het nieuwbouwproject Stationsweg Noord in Maarssen-Dorp, op advies van de Historische

Kring Maarssen, de twee nieuwe straatnamen bekend gemaakt: Otto Snaafslaan en Johan Grauwertlaan. De nieuwe straatnamen verwijzen naar de twee voormalige eigenaren van het verdwenen kasteel Snaafburg. Na de zomer van 2018 is gestart met de bouw van de woningen. Het gehele project is in 2020 afgerond. ●

Bronnen

Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht. Utrecht, Matrijs, 1995.

L.J. van der Heijden. *De Snaafburg.* Loenersloot, juli 1913.

Nederlandse Kastelen Stichting. Foto's en tekeningen van Kasteel Snaafburg in Maarssen. RTV Stichtse Vecht Maarssen: Dorp krijgt twee nieuwe straten: Otto Snaafslaan en Johan Grauwertlaan.

Drs. W. Smits. *De Snaafburg.* 1986. Historische Kring Maarssen.

Wikipedia

Zorgcentrum Careyn Snavenburg. Foto Carlo de Meijer.

De kaartjes van Maarssen in de gemeenteatlas van Jacob Kuyper

Kees Floor

Rond 1868 verscheen de *Gemeente-atlas van Nederland*. Daartoe waren alle toenmalige gemeenten door cartograaf Jacob Kuyper in kaart gebracht. Het grondgebied van Maarssen ressorteerde in Kuypers tijd nog onder vijf afzonderlijke gemeenten: Maarssen, Maarsseveen, Tienhoven, Zuilen en Westbroek. Elk van deze gemeenten had een eigen, paginavullend kaartje in de atlas.

Jacob Kuyper (1821-1908) was aardrijkskundige, cartograaf, tekenaar-redacteur en medeoprichter van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (zie afbeelding 1). Hij stelde in de periode 1857-1880 verscheidene atlassen samen, waaronder de bekende *Gemeente-atlas van Nederland*. De kaartjes die hij hiervoor tekende, werden

onder andere gebundeld per provincie, maar waren ook los verkrijgbaar. Ze werden uitgegeven door Hugo Suringar (1834-1911) te Leeuwarden, die daar een boekhandel, uitgeverij, drukkerij en veilinghuis had. Suringar begon in 1864 met het aan de man brengen van Kuypers gemeenteatlas of onderdelen daarvan (zie afbeelding 2). De eerste oproep tot voorintekening vermeldt nog 1138 verschillende kaartjes.¹⁾ Uiteindelijk zouden het er 1205 worden, inclusief de overzichtskaarten per provincie.²⁾

Kaartgegevens

Kuyper baseerde zich bij het vervaardigen van zijn kaartjes op reeds bestaande kaarten, zoals de topografische kaart en de provinciekaarten. Hij

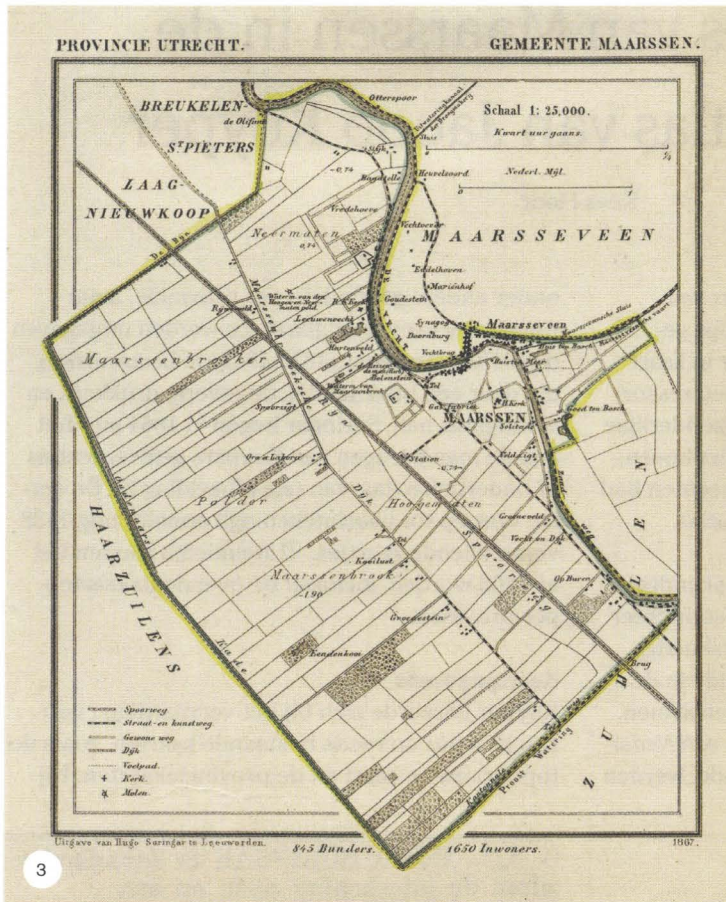
1

Jacob Kuyper, tekenaar-redacteur van de *Gemeente-atlas van Nederland*, uitgegeven circa 1868.

*** HUGO SURINGAR te Leeuwarden stelt
alom de inteekening open op een
GEMEENTE-ATLAS
VAN
UTRECHT,
naar officiële bronnen ontworpen door
J. KUYPER.
Van elke der 73 gemeenten dezer provincie
zal eene afzonderlijke kaart worden gegeven,
groot 17½ op 14 ned. duim, binnen den rand
gemeten. — Iedere kaart zal, net gekleurd,
aan de inteekenaren op dezen Atlas worden
berekend, tegen **niet meer dan zeven**
cents. — Afzonderlijke kaarten zullen ver-
krijgbaar zijn à **10 cts.** per stuk, ten behoeve
van het **onderwijs** 20 exempl. van ééne kaart
à **f 1,50** en 50 exempl. à **f 3,—.**

2

Advertentie uit het Utrechts provinciaal en stedelijk dagblad,
14 juni 1864.

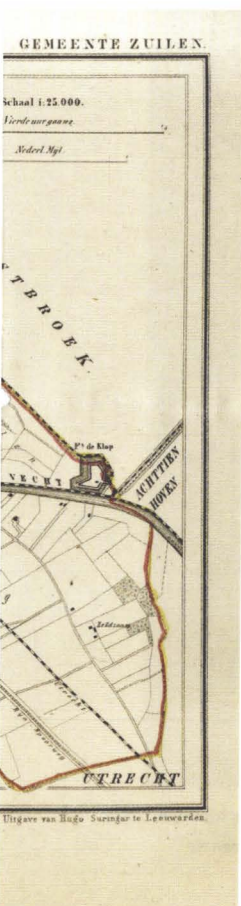
De gemeente Maarssen uit de Gemeente-atlas van Nederland, getekend door Jacob Kuyper en uitgegeven door Hugo Suringar te Leeuwarden. Maarssenbroek was in 1857 toegevoegd aan Maarssen. Datering 1867.

De gemeente Zuilen. Een deel van het grondgebied van deze gemeente, met onder andere Oostwaard en het huidige Oud-Zuilen, zou begin jaren vijftig van de vorige eeuw overgaan naar de gemeente Maarssen. Datering 1866.

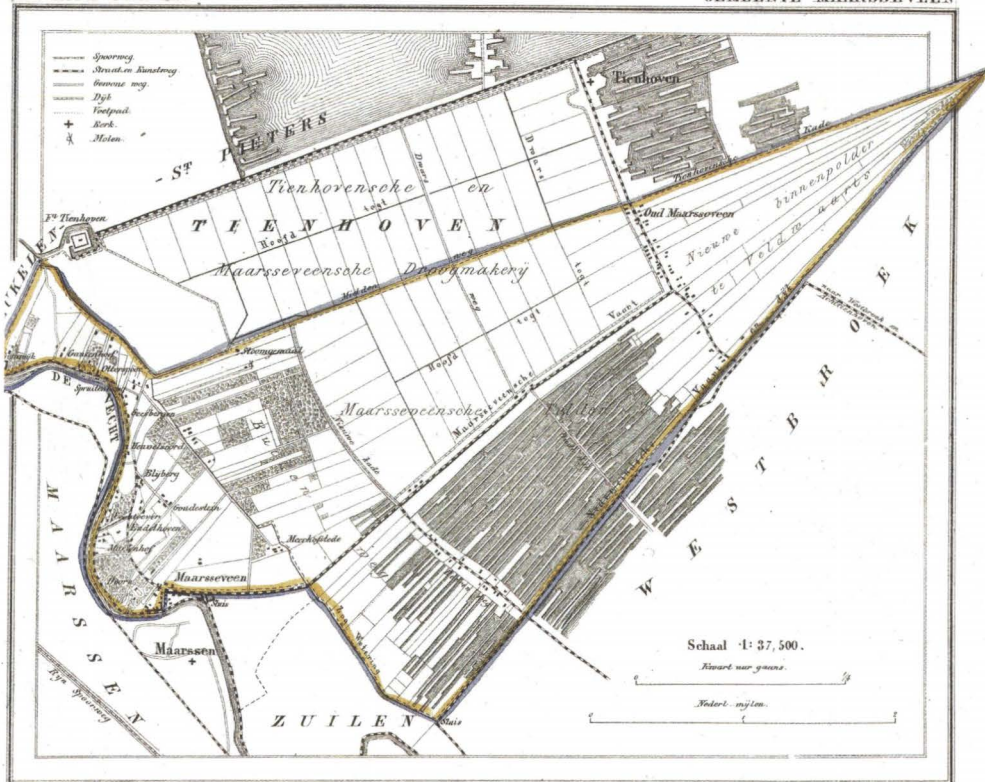
maakte naar eigen zeggen een verbeterde kopie van de beste kaarten. Daarbij benutte hij zo veel mogelijk de opmerkingen van burgemeesters, die een concept-kaartje toegezonden hadden gekregen.³⁾ Overigens was het lang niet in alle gevallen gemakkelijk om van die 'drommelsche burgemeesters' antwoord te krijgen op de verzoeken om duidelijke verbeteringsuggesties aan te leveren. De kaartjes van de gemeenteatlas bevatten aanduidingen van wegen, spoorwegen, dijken, sluizen, voetpaden, vaarten en rivieren. Bij de wegen maakte Kuyper onderscheid tussen gewone wegen, destijds zandwegen, en wegen met een verharding van straatstenen of grind. Voor

het gebruik van verharde wegen moest veelal tol worden betaald als bijdrage in de kosten van aanleg en onderhoud. Ook deze tolln zijn op de kaartjes terug te vinden, bijvoorbeeld op de kaartjes van Maarssen (zie afbeelding 3) en Zuilen (zie afbeelding 4). Verder staat bebouwing aangegeven. Volgens recensies uit die tijd werden leerlingen van scholen die de kaartjes in hun lessen gebruikten, heel enthousiast als ze hun eigen woning op een kaartje konden terugvinden. Langs de Vecht vinden we uiteraard vermeldingen van talrijke buitens. Speciale tekens zijn er voor kerken en molens. Opmerkelijk is dat op de kaartjes van Tienhoven

PROVINCIE UTRECHT

GEMEENTE MAARSSEVEEN

5

1867. De droogmakerij van de Tienhovense & Maarsseveense plassen is nog niet voltooid. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden. 96^e Bunders 1250 Inwoners

De gemeente Maarsseveen. Het onderschrift vermeldt dat de droogmaking van de Tienhovense en Maarsseveense plassen nog niet is voltooid. Datering 1867.

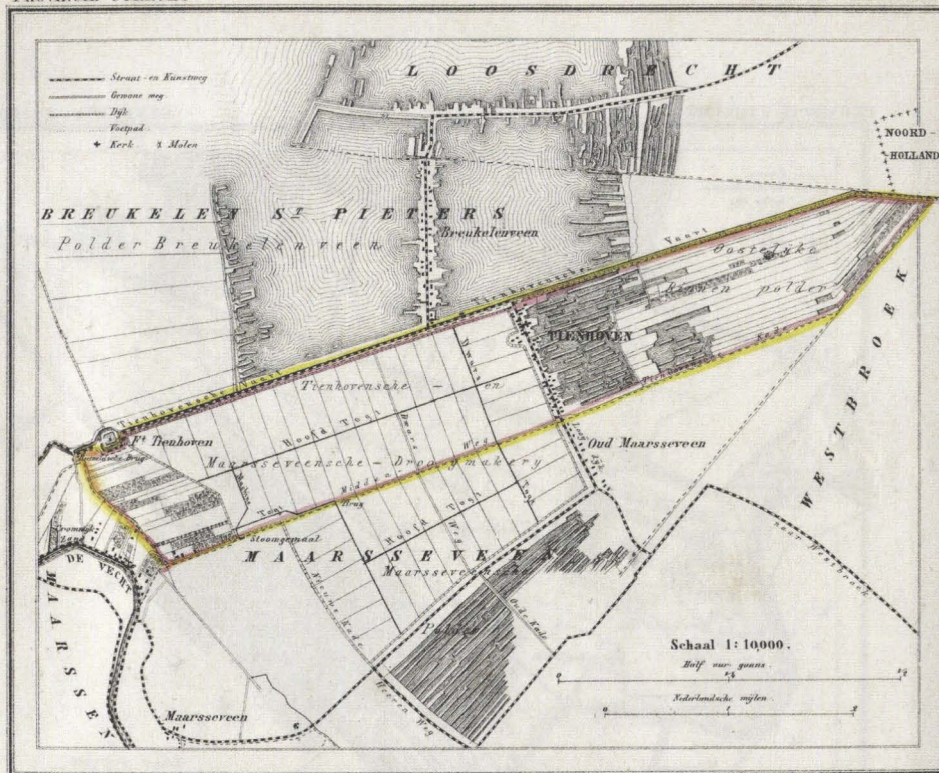
(de Trouwe Wachter) en Maarsseveen (onder andere de molen van Van Garderen) geen molens zijn aangeduid. In Maarssen zijn de molens van de Polder Maarssenbroek en van de Hoogen- en Neermaten polder wél opgenomen.

De forten de Klop en Tienhoven van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn ook ingetekend. De buitenste verdedigingsring rond de stad Utrecht moest in Kuypers tijd echter nog worden aangelegd. Daardoor ontbreekt op de kaartjes onder andere het Werk bij Maarsseveen uit 1880/1881. Tenslotte kregen de gemeentegrenzen veel aandacht van Kuiper.

Jaartal en kaartschaal

De meeste Kuiperkaartjes vermelden een jaartal, in ons geval 1865-1868. De kaartjes van Maarsseveen (zie afbeelding 5) en Maarssen werden rond 1875 opnieuw getekend. 'Deskundigen leggen kaarten zonder jaartal als spelerei naast zich. Het jaartal is een ijkteken, dat op zulke blaadjes als de gemeente-atlas ternauwernood mag ontbreken', zo schreef Kuiper aan zijn uitgever om hem van het belang ervan te overtuigen.

Elke negentiende-eeuwse gemeente kreeg een eigen kaartblad. Niet iedere gemeente was even groot en de vorm van het grondgebied was soms compact en dan weer langgerekt. De schaal van

1868

677 Bunder 400 Inwoners.
De droogmaking van de Tienhovense en Maarsseveense
plassen is nu niet voltooid.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

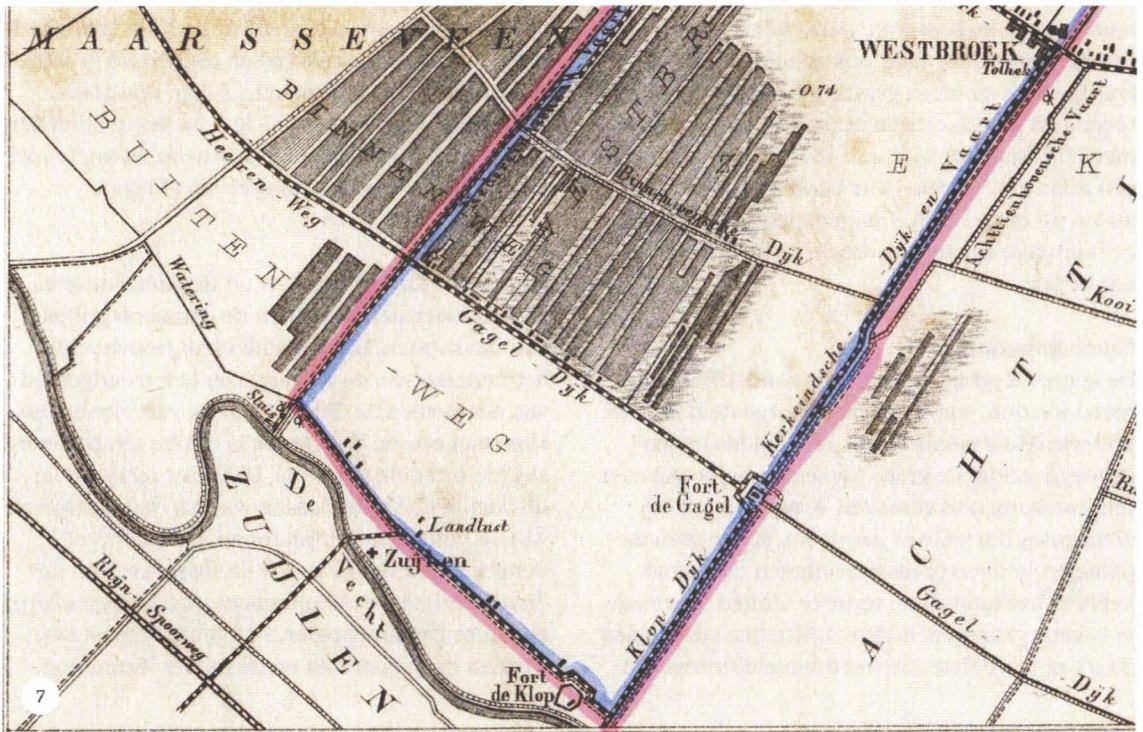
6

De gemeente Tienhoven. De schaal bedraagt 1 : 40.000. Op kaartjes in latere uitgaven van de gemeenteadlas is de fout met de hand gecorrigeerd. Het uiterste noordoosten van het grondgebied van deze gemeente ging eind jaren vijftig van de vorige eeuw over naar Westbroek, gemeente Maartensdijk. Datering 1868.

de kaartjes was daardoor variabel. Maarssen en Zuilen werden getekend op een schaal van 1 : 25.000, Maarsseveen op 1 : 37.500, Tienhoven (zie afbeelding 6) op 1 : 40.000 en Westbroek (zie afbeelding 7) 1 : 50.000. Overigens staat op het kaartje van Tienhoven ten onrechte een schaal van 1 : 10.000 vermeld; op een blad met correcties geeft Kuiper aan dat dit 1 : 40.000 had moeten zijn. Om bij het gebruik van een variabele schaal toch een goede indruk te kunnen krijgen van de grootte en het belang van de gemeenten, werden steeds de oppervlakte en het aantal inwoners vermeld. De oppervlakte, voor 1870 in bunder vermeld en bij de opnieuw getekende kaartjes van Maarssen en Maarsseveen in hectare, was te vinden in gegevens van het kadaster. Inwoneraantallen waren gebaseerd op de resultaten van de volkstelling van 1859 respectievelijk 1869, waarbij de getallen doorgaans naar boven werden afgerond of bijgesteld.

Inkleuren

Vanuit zijn woonplaats Amsterdam stuurde Kuiper de gereedgekomen kaartjes in pakketjes naar zijn uitgever in Leeuwarden; hij kreeg f2,50 per kaartje, ongeacht de complexiteit van het weergegeven gebied. Zo leverde een kaartje van Maarssen met de overwegend simpele bouw-, wei- en hooilanden evenveel op als meer bewerkelijke kaartjes, zoals die van Maarsseveen, Tienhoven en Westbroek met de talrijke veenderijen. De ingezonden schetsen werden in koper gegraveerd, gedrukt in zwart-wit en vervolgens gezonden naar een 'kleurderij', bijvoorbeeld die van G.J. Geestman uit Amsterdam of van J.J. Sleijser uit Leiden.⁴⁾ Het gebruik van kleur had voor zowel de auteur ('het zal wonderen doen voor het oog') als voor de uitgever een hoge prioriteit. Suringar had eerst nog onderzocht of de inkleuring mechanisch kon geschieden, maar commercieel haalbare

De gemeente Westbroek, uitsnede. Een deel van het grondgebied van deze gemeente, met onder andere de Binnenwegsche dijk (Westbroekse binnenweg) en het westelijk deel van de Gageldijk, ging begin jaren vijftig van de vorige eeuw over naar de gemeente Maarssen. Datering 1865.

druktechnieken die de gewenste kwaliteit leverden, waren destijds nog niet beschikbaar. Daarom moest het inkleuren met de hand gebeuren en in het geval van de hierbij getoonde kaartjes veelal door kinderen. Pas in 1874, dus na het verschijnen van het Utrechtse deel van de *Gemeente-atlas van Nederland*, trad het kindernetje van Van Houten in werking. De Arbeidsinspectie die op naleving ervan moest toezien, werd echter pas ingesteld in 1890. Wie alleen producten wil kopen die op een menswaardige manier zijn vervaardigd, moet dus de Kuyperkaartjes links laten liggen.

Levering

Geestman vroeg f2,25 per duizend gekleurde exemplaren; Sleijsers was iets duurder. Om de kaartjes te verlevendigen werden de gemeentegrenzen, die met streepjeslijnen waren aangegeven, geaccentueerd met twee kleuren.

Zo zijn bijvoorbeeld de grenzen van Maarssen op het kaartje van 1867 aan de buitenzijde geel gemarkeerd en aan de binnenzijde groen. Grenzen met gemeenten in een andere provincie moesten aan de buitenzijde een andere kleur krijgen dan grenzen met buurgemeenten in dezelfde provincie. Alleen Tienhoven en Westbroek grensden voor een klein stukje aan een andere provincie, te weten Noord-Holland, maar de inkleurders hebben de provincieregel op die kaartjes niet toegepast. Suringar en Kuyper waren overigens lang niet altijd te spreken over de 'soms grenzeloze slordigheid' waarmee werd ingekleurd, over het beperkt aantal gebruikte kleuren en de vele gevallen waarin de aanduiding van de grenzen afweek van het meegeleverde voorbeeld.

Na het inkleuren gingen de pakketten kaartjes weer terug naar Leeuwarden, van waaruit ze via boekhandelaren werden geleverd aan de intekena-

ren of verzonden naar nieuwe klanten. Dit waren ambtenaren en besturen, particulieren en andere geïnteresseerden, maar ook scholen, die losse kaartjes van de eigen gemeente konden kopen tegen een gereduceerde prijs. De volledige atlas met 1205 kaartjes kostte in 1871 ongeveer f 70,00; een atlas van de provincie Utrecht met 74 kaartjes kwam op circa f 6,00. Tegenwoordig zal men voor zo'n uitgave aanzienlijk dieper in de buidel moeten tasten.

Gemeentegrenzen

De gemeentegrenzen zoals die rond 1865 gehanteerd werden, waren formeel vastgesteld in 1818. Wel was Maarssenbroek in 1857 bij Maarssen gevoegd, zodat de grens tussen de beide gemeenten was komen te vervallen. Kuyper gaf al die gemeentegrenzen veel aandacht. Bij de grensbepalingen hadden grensscheidingen die gemakkelijk in het landschap terug te vinden waren, de voorkeur gekregen. In de schriftelijke vastlegging daarvan werd dan ook waar mogelijk verwezen

Pieters (niet afgebeeld) geheel in de laatstgenoemde gemeente ligt. Het fort de Klop, gebouwd in 1819 en gemoderniseerd en uitgebreid in 1850, is gesitueerd in de gemeente Zuilen (zie afbeelding 4 en 7 midden onder). In feite liep de grenzen door deze verdedigingswerken heen en op de plek waar ze ook voor de aanleg ervan al lagen.

Details

De meeste Kuyper-kaartjes uit de gemeenteatlas bieden meer details binnen de gemeentegrenzen dan daarbuiten. Dat verschil biedt houvast bij het bepalen van de omvang van het grondgebied van een gemeente. Bij de kaartjes van Tienhoven, Maarsseveen en Westbroek is dat bij uitzondering slechts ten dele het geval. De waterpartijen van de oostelijke Vechtplassen voorbij de noordgrens van de beide gemeenten tonen namelijk veel details. Opmerkelijk is ook de weergave van de *Tienhovensche en Maarsseveensche Droogmakerij*, de latere Bethunepolder. Het gebied moest nog worden drooggemaakt en de polder kwam nog

Het was lang niet altijd gemakkelijk om van die 'drommelsche burgemeesters' duidelijke verbeteruggesties te krijgen.

naar wegen, sloten, vaarten en naar de Vecht. Zo liep de grens tussen Tienhoven en Breukelen St. Pieters deels langs de Tienhovensevaart, die geheel tot de gemeente Tienhoven behoorde. De grens tussen Maarsseveen en Westbroek lag deels langs de Nedereindsevaart, die ressorteerde onder Westbroek. Tussen Maarssen en Maarsseveen fungeerden onder andere de Kaatsbaan en de Vecht als grens; de grenslijn liep in deze beide gevallen dwars door het midden van de weg of de rivier. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de grens tussen Maarssen en Maarsseveen, waarbij de grens midden door de Vecht is aangegeven met een stippellijn. De inkleuring suggereert echter dat de grenzen langs de oevers lopen en de rivier dus tot geen van beide gemeenten behoort. Wat verder opvalt, is dat het fort bij Tienhoven, gebouwd 1848-1850, volgens de Kuyperkaartjes van Maarsseveen, Tienhoven en Breukelen St.

niet voor op de standaard beschikbare kaarten. Kuyper heeft vermoedelijk toegang gehad tot de kaart met plannen tot drooglegging en bedijking van het gebied. Onderaan de kaartjes schrijft Kuyper dan ook terecht: *De droogmaking van de Tienhovensche en Maarsseveensche plassen is nog niet voltooid*. Dezelfde tekst lezen we overigens nog steeds op het opnieuw getekende kaartje van de gemeente Maarsseveen uit 1875. ●

Noten

1. Volgens een advertentie in de *Oprechte Haarlemse Courant*, 16 juni 1864.
2. *Tentoonstelling van hulpmiddelen voor den boekhandel*, augustus 1881.
3. Archief van G.T.N. Suringar en Hugo Suringar. Allard Pierson/UvA.
4. M. Keyser. De laatste kleurders. Kleurinrichtingen in Nederland in de tweede helft van de 19e eeuw. *Caert-Thresoor* 11 (4), p81-86, 1994.

Hans Kuijl, voorzitter HKM

Rob Franse

Hans is een man die zaken wil doorgronden; iemand die het wil weten en dus altijd op zoek is naar de mechanismen achter zaken. Hij doet dat door zich te verwonderen. 'Rondwandelen in verwondering' is een uitspraak die dan ook meerdere keren valt. Uit ervaring weten alle HKM-medebestuurders, alsmede een aantal kaderleden, inmiddels wat dit betekent. In een vergadering – altijd goed voorbereid en strak geleid – valt dit niet direct op, maar in alle gesprekken daaromheen des te meer. Hij neemt ruim de tijd en blijft vragen: 'Wat is dat dan, hoe werkt dat, waarom, waarom doe je dit, waar haal jij plezier uit'. Om er vervolgens over na te denken en terug te komen met vervolgvragen, suggesties en ideeën. Daarbij is hij altijd geïnteresseerd in

zowel het onderwerp als in de persoon.

Hans, inmiddels 74, was in zijn werkzame leven hoogleraar bedrijfseconomie bij de juridische faculteit in Leiden en in Maastricht aan de economische faculteit (jaarverslaggeving). Een functie waarin je niet alleen deskundige bent op jouw vakgebied, maar van waaruit je die deskundigheid tevens gebruikt om te doceren en 'om boeven te vangen', zoals Hans dat zelf zegt. Je hebt het dan over 'boeven' die frauderen; niet over overvallers of dat soort mensen. Het betekent vaak zeer intensieve verdieping in lijvige dossiers en je daarnaast ook verdiepen in promovendi en in wat die promovendi leveren. Dus interesse hebben voor de zaak én voor de persoon.

Nu kan de indruk ontstaan dat er naast zo'n

drukke baan weinig tijd overblijft voor andere zaken. Die indruk is onjuist. Mede dankzij een strakke planning speelt Hans het klaar om toe te komen aan zijn vele andere interesses. Dat zijn er nogal wat! Zo reizen hij en zijn echtgenote Linde graag. Daarbij hebben zij een voorkeur voor boswandelingen en aangename hotelletjes tijdens stedentrips en bezoeken ze graag en veelvuldig musea (er is grote interesse voor geschiedenis) en andere culturele bijeenkomsten. Er worden lezingen bijgewoond van bijvoorbeeld de Vrije Academie, er worden veel (vooral Franse) films gekeken, er is aandacht voor het

In 2016 heeft Hans zijn laatste promovendus begeleid. Je zou kunnen denken dat dit ruimte geeft om aan alle reeds bestaande interesses wat meer aandacht te geven. Echtgenote Linde - zich goed bewust van het feit dat Hans best wel graag een druk baasje is - had daar andere ideeën over!

Meerdere keren had ze Hans al voorgesteld om eens na te denken over een bestuurdersrol in de HKM en dat is Hans dan ook gaan doen, al denkend en pratend: hij woont al 40 jaar met veel plezier in Maarssen en heeft nog nooit iets voor deze gemeenschap gedaan. Hij overwoog

We moeten veel meer laten zien en delen
wat we aan kennis en kunde hebben.

schone schaakspel en dan met name de strategie erachter en er worden graag goede stripverhalen gelezen. Twee interesses springen er echt uit! Allereerst is dat Meccano. Op zolder heeft Hans daar een enorme hoeveelheid van. Het staat er vol met bouwsels die vaak nog kunnen bewegen ook. Het hangt vol met materiaal voor nieuwe machines – vooral bouten en moeren – en hij heeft enorm veel beschrijvingen van Meccano-machinerieën. Als secretaris van het Meccano Gilde Nederland beleeft hij bovendien veel plezier aan het omgaan met ‘Meccano men’. Wellicht heeft dat plezier iets te maken met zijn tweede echte interesse: de avonturen van Olivier B. Bommel. Bepaalde karakters binnen Maarten Toonders Bommelverhalen lijken mij een zekere overeenkomst te hebben met wat ik me voorstel van Meccano-enthousiastelingen. Niet verbazingwekkend is het dan ook dat het halve huis vol staat met Bommeluitgaven en verschillende Bommelfiguren.

dat samen wandelen door Maarssen steevast betekende dat echtgenote Linde - oud ‘schooljuf’ - herkend en gegroet werd maar dat hij bijna niemand kende. Bovendien bedacht hij dat het best wel interessant zou kunnen zijn om na wisselende voorzitterschappen bij de HKM te proberen wat meer vastigheid en continuïteit in de club te bewerkstelligen. Na een goed gesprek met oud-voorzitter Michel van Schaik trok hij de stoute schoenen aan en volgden er meerdere gesprekken, vooral met secretaris en allesweter-over-de-HKM Arie van Ginkel. En voordat je het weet ben je dan functionerend voorzitter... Dat heeft wel iets bijzonders. Normaal gesproken zou het zo zijn gegaan dat Hans vanaf januari tot half maart de vacature van voorzitter praktisch had ingevuld om op 12 maart van dit jaar tijdens de Algemene Ledenvergadering officieel verkozen te worden tot voorzitter. Echter, de persconferentie van onze regering eerder die dag gooide roet in het eten. Een Algemene Ledenvergadering was plotseling verboden ...

De facto heeft dat Hans niet tegengehouden. Of je nou officieel benoemd bent of niet, er liggen uitdagingen die schreeuwen om actie. Aan de slag dus! Al pratende realiseren we ons dat Hans al een half jaar zeer actief is als voorzitter; helaas niet zo zichtbaar als gewenst. Het is even niet anders, maar Hans heeft intussen wel de kansen benut om dan eerst maar eens intern aan de slag te gaan. Vele intensieve gesprekken volgden, op gepaste afstand natuurlijk, met alle bestuurders en met een aantal kaderleden; iets waar hij nog niet mee klaar is. Veel is er gesproken met Arie van Ginkel, Hans van Bommel en de familie De Ruiter; wat een kennis zit daar en hoe lastig is het om je deze kennis enigszins eigen te maken!

‘Rondwandeland in verwondering’ leverde daadwerkelijk verwondering op. En nog steeds. Hans ziet dat er echt onvoorstelbaar veel kennis binnen de Kring aanwezig is, maar dat dit, nog veel meer dan tot op heden het geval is, uitgedragen en overgedragen kan worden. Het Periodiek is volgens Hans echt bijzonder (hij kan dit na het vaak zelf publiceren en het begeleiden van vele promovendi weten), wat volledig te danken is aan een geweldige redactie. Hij heeft begrepen dat er prachtige lezingen gehouden werden en weer gehouden gaan worden, maar heeft dit helaas zelf nog nauwelijks kunnen meemaken. De verborgen rijkdom bestaat naar zijn smaak uit de parels uit het omvangrijke archief en uit de kennis in de hoofden van een flink aantal ‘ouwe getrouwen’. Dat laatste is iets waarvan hij denkt dat dit naast het Periodiek en de lezingen als ‘3e parel’ van de HKM veel meer voor het voetlicht gebracht kan en moet worden. Iets waar hij zich graag voor wil inzetten.

Het brengt mij tot de vraag hoe hij de komende, zeg zes jaar, voor zich ziet. Daar moet deels over nagedacht worden maar voor een ander deel is hij heel duidelijk: we moeten veel meer laten zien en delen wat we aan kennis en kunde hebben. Daarnaast moeten we er in de komende jaren voor zorgen dat we verjongen om de continuïteit ook op termijn te borgen zonder dat we de ouwe getrouwen vervreemden van hun

‘Kring’ waar ze ziel en zaligheid in hebben gelegd. In dat laatste is hij heel stellig. Verjonging gaat al te vaak gepaard met het veronachtzamen van wat er allemaal is opgebouwd. Dat is in z’n algemeenheid zonde maar zeker bij de HKM zou dat gezien de kennis en de betrokkenheid van velen buitengewoon dom zijn.

Hans wil dus niet reorganiseren maar wel een steviger fundament leggen om van daaruit de toekomst in te gaan. Een toekomst met nieuwe en wellicht onverwachte kansen waarbij we ons veel meer naar buiten toe laten zien. Er moet dan eerst intern een en ander nog beter geregeld worden. Niets was tot op heden fout, maar de toekomst lijkt nieuwe eisen aan ons te stellen. Een nieuwe voorzitter. Dat is altijd even wennen. Zeker wanneer het iemand is die er echt voor wil gaan. Een voorzitter die geen winkeloppasser is, maar daadwerkelijk wil helpen om onze prachtige vereniging op een goede manier de volgende vijftig jaar in te helpen. Ik ben ervan overtuigd dat wij de komende jaren zullen ervaren dat hij als een echte Heer Bommel met enige regelmaat zal roepen ‘Tom Poes, verzin een list!’ Niet omdat hij het zelf niet zou kunnen oplossen maar omdat het een voorzitter betreft die het samen wil doen met anderen, en ook om net als Marten Toonder in zijn Bommelverhalen vooral zelfspot tot kunst te verheffen opdat niemand zich belangrijker voelt dan hij of zij is of zou willen zijn. Durven en doen en elkaar ook bij verschillend taalgebruik toch willen begrijpen!

Veel succes en veel plezier Hans. Dat je ons als HKM verder mag helpen. ●

Het Schilderskwartier in Maarssen, wel 100 ooms en tantes!

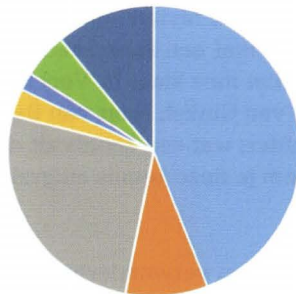
Wally Smits

Ergens aan het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw - hoe lang lijkt dat geleden als je het zo schrijft - reed ik met een Maarssens gemeenteraadslid over de Rembrandtsingel op weg naar het gemeentehuis. Halverwege zei hij op een niet erg sympathiek toontje: 'Kijk, dit is een echte arbeiderswijk.' Toen ik bij de hoek van de Paulus Potterstraat rustig opmerkte dat ik daarboven op Rembrandtsingel 29a geboren was en jaren later wel dertig meter verhuisde naar de hoek van de Paulus Potterstraat 59, werd het wel erg stil in de auto. De opmerking was niet fout, het toontje wel. Deze paar honderd vierkante meters waren gedurende mijn jeugdjaren mijn leefgebied en dat van mijn broers en de buurkinderen.

Mijn bedoeling was oorspronkelijk om een soort ego-documentje te maken waarin ik het leven in die tijd, lopend van ongeveer 1950 tot 1965, zou beschrijven en waarin ik duidelijk wilde maken dat wij als kinderen, ondanks de geringe rijkdom, toch een prachtige tijd kenden. Dat was vaak ten koste van de burens, maar die heb ik nooit horen klagen. Toen ik echter voor wat aanvullende feitjes naar het Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen in Breukelen ging, stuitte ik op vele dossiers over de ontwikkeling en de misstanden in de bouw van deze nieuwbouwwijk. Vandaar dat dit artikel niet alleen gaat over mijn tijd als jong kereltje in deze wijk, maar ook over de ellende die de volwassen bewoners moesten meemaken na het betrekken van hun nieuwbouwwoningen.

Niets kon, alles mocht

Ja, het was inderdaad een arbeiderswijk, zo werd het ook door de gemeente genoemd in alle stukken. Helaas moet ik mij voor de aantallen en percentages baseren op gegevens uit de VVV-gids voor Maarssen uit 1969, waarin voor iedere straat de bewoner en zijn beroep staat opgetekend. 44%

Verdeling beroepsbevolking Schilderskwartier in 1969 over de diverse sectoren van de economie.

van de 371 werkzame bewoners van het Schilderskwartier werkte in 1969 inderdaad in de industrie en tot mijn verbazing maar 9% in de bouw. 26% hield schone handen in de dienstverlening (zie afbeelding 1). Het was en is nog steeds vermakenlijk om in zo'n gidsje per straat opgesomd te zien wie er op een bepaald nummer woonde en wat voor werk hij of zij deed. Tegenwoordig is dat in verband met de privacy niet meer mogelijk. Het hebben van een achternaam was voor ons jongeren onbekend terrein. De kleintjes kregen het achtervoegsel -tje of iets dergelijks: Jantje Verkerk, Japie Heespelink en zij hielden dat hun hele leven en de volwassenen waren stevast ome of tante. Op Rembrandtsingel 31a, voor de verhuizing dus naast ons, woonde ome Jaap. Dat hij toevallig van achteren Dijkstra heette, was voor de kleintjes niet interessant. Als je echt stokoud was in onze ogen zoals meneer Eindhoven, gepensioneerd spoorwegman, dan werd het toch 'meneer'. Als je niet tot de standaardbevolking van de 'arbeiderswijk' behoorde, zoals Niessing die bij de gemeente werkte, dan werd het toch wel 'meneer' Niessing. Het zal de lezer niet onbekend zijn dat vooral in

2 Maastricht, Rembrandtsingel

Moeder Smits op de Rembrandtsingel met twee kinderen op weg naar het zwembad. De linkse op de foto is de schrijver van dit artikel. Hij mocht de zware tas dragen en oudste broer Victor vond het dragen van vermoedelijk een schepje al zwaar genoeg.

de jaren vijftig niemand het echt breed had; Nederland zat nog in de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog en de lonen waren laag. Pas in de jaren zestig schoten de lonen omhoog en konden ook de inwoners van het Schilderskwartier zich wat meer permitteren, sommigen zelfs een auto of een televisie; die laatste werd dan gedeeld met de buurkinderen. Dan gebeurde het dat een hele kinderschaar op woensdag in de namiddag bij ons in de huiskamer naar Tante Hannie zat te kijken die op televisie het programma 'Wie wil mijn marmotje zien' presenteerde of naar Pipo de Clown die, natuurlijk in zwart/wit, met zijn door een ezel getrokken woonwagen door de wijde wereld trok. Begin jaren zestig kreeg de latere 'tv-dokter' Jan van Liempdt in de schuur van zijn vader aan de Jan Steenstraat en onder grote belangstelling van de jeugd de eerste kleurentelevisie aan de praat. De groenteboer, de melkboer, de schillenboer en de voddendoer kwamen nog langs de deur. In andere wijken kwamen de groenteman en de

melkman aan de deur. Ze hadden echter dezelfde achternaam en dezelfde wagen. Kleding en schoenen gingen over van oud naar jong, waarbij ik het geluk had dat mijn oudste broer een stuk kleiner was dan ik, dus dat ging moeilijk. De ouders moesten over het algemeen al vroeg aan het werk. Die waren opgegroeid tijdens de crisis van de jaren dertig en volwassen geworden tijdens de Tweede Wereldoorlog en er werd dus alles aan gedaan om hun kinderen een betere toekomst te geven. Doorleren werd gestimuleerd en af en toe haalde een kind het hoogst haalbare voor een arbeiderskind: de Kweekschool voor Onderwijzers, bij mij in het buurtje al drie, waaronder ondergetekende.

Buiten spelen

Hoewel wij - en daar bedoel ik mee de 'openbaren' - een groot deel van onze kostbare tijd doorbrachten op de inmiddels afgebroken Openbare Doornburgherschool aan de Tesselschadestraat, waar ik het genoeg had om drie jaar lang les te krijgen

Duplexwoningen aan de Pieter de Hooghstraat. Hier en op de rechterhoek van de Paulus Potterstraat is nog duidelijk de galerij te zien.

Maarsse, Jan Steenstraat - Pieter de Hooghstraat

van meester Frackers, bleef er tijd genoeg over om te spelen en dat gebeurde buiten, op straat. Daar was genoeg te beleven. Er werd gevoetbald, gespeeld, gestoeid en waar gebouwd werd, nog zonder hekken om de bouwplaats, waren wij ook te vinden om bijvoorbeeld reststukjes elektrapijp te bemachtigen, zodat je met eigen gedraaide pijltjes naar elkaar kon schieten. Extra leuk was het dan om in de punt een klein naaldje of een speld mee in te rollen en likken zodat het slachtoffer van ons offensief gillend overeind sprong. Minder leuk was dat natuurlijk als het mijzelf overkwam. Tijdens de voor mijn gevoel eeuwigdurende zomers bivakkeerden we van 's ochtends vroeg tot laat in de middag in het zwembad van Van Ede. Fietsen waren nog niet echt betaalbaar, trouwens, mijn moeder kon niet eens fietsen, dus we liepen naar het bad over de Maarsseveense Vaart (zie afbeelding 2 op de vorige pagina). 's Winters waren we natuurlijk op het ijs te vinden. Daar tussendoor brachten we onze tijd door in de Bethunepolder, waar ook genoeg te beleven was. Je kon toen nog in de hoog op zijn poten staande tweelingbunker komen en dat was natuurlijk wel erg spannend. In het rietland ploegden we ons dwars door het riet heen naar de Middenweg en ook daar was genoeg te zien en te beleven. Spectaculair vonden we het als 's winters het riet in de brand werd gestoken en de hele polder in de fik stond. Een immens zwarte rookwolk dreef

dan richting de Vecht. Later werd dit afbranden verboden. Als je de polder niet inging, speelde je natuurlijk op straat.

Nieuw was op een gegeven ogenblik de komst van de rolschaats, waarvan het gebruik meestal uitliep op huilend naar huis gaan met ontvelde ellenbogen en knieën, want de straat en de stoep lagen er niet echt lekker glad bij. Daar hadden we wel wat op gevonden. In veel straten waren zogenaamde duplexwoningen gebouwd. Die hadden twee lagen woningen en de bovenste laag kon je bereiken via een trapportaal en dan via een galerij bereikte je de voordeur (zie afbeelding 3). Die galerij was mooi egaal aangelegd en ook nog afgeschermd met een hek. Dus met de rolschaatsen aan de trap op en dan als een volleerd kunstschaatser de galerij op en neer en met veel geweld remmen tegen het hek. Voor de inleving moet nog wel vermeld worden dat de wieltjes van de rolschaatsen nog niet van kunststof waren gemaakt, maar van metaal. Dat gaf een lawaai dat volgens mij honderden meters verderop te horen moet zijn geweest. Er is nooit een woord over gezegd.

Ach, ook de volwassenen hadden bezigheden die nu niet meer geaccepteerd zouden worden; Ome Henk van Elst (Paulus Potterstraat 41, in 1969 timmerman) had als liefhebberij het houden van konijnen. In het najaar waren echter de hokken leeg en waren er allemaal konijnenvellen tegen

de schuurmuur gespijkerd om te drogen. Als kind was dat wel heel spannend om te zien. Ome Jaap Dijkstra speelde trompet in de fanfare van Twijnstra's Oliefabrieken en oefende geregeld thuis. Aan de overkant werd viool geoefend. Op zaterdag gaf Henk Oomen, die onze oude bovenwoning Rembrandtsingel 29a had betrokken, tijdens zijn langdurige verblijf in het lavet complete opera's ten gehore en toen we wat ouder waren, stond buurjongen Gertje in het open bovenraam van de duplexwoning luchtgitaar te spelen en Elvis Presley te playbacken met de pick-up op zijn hardst. Men vond het allemaal prima en gunde elkaar alles. De volwassenen hadden beroerdere tijden meegemaakt en gunden elkaar en hun kinderen het beste. Al schrijvend komen de herinneringen aan een zorgeloze jeugd naar boven. Ook heel indrukwekkend was de militaire begrafenis van bovenbuurman Klokke van Steenwijk die de dood had gevonden op een schietbaan in Utrecht. Een militaire fanfare met over de trommels zwarte doeken begeleidde de rouwstoet naar de begraafplaats. Mensen langs de route bleven stilstaan tot de stoet voorbij was. Hoeden werden afgenomen.

De realiteit

Om toch nog wat feitjes op een rij te zetten omtrent de bouw en oplevering van het Schil-

derskwartier ben ik wat onderzoek gaan doen in het Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen te Breukelen. Tijdens dat onderzoek kwam een geheel ander beeld naar voren dan in mijn naïeve kinderbrein was achtergebleven. Zonder ook maar iemand als schuldige aan te wijzen, verschijnt er een soort rampscenario voor de bewoners. De Tweede Wereldoorlog was beëindigd, het land was uitgemergeld. In Nederland waren vele woningen vernietigd en met gebrekkige middelen moest er snel en voor velen gebouwd worden. De in 1949 door samenvoeging van de gemeenten Maarssen en Maarsseveen ontstane gemeente Maarssen, kon wat bouw materiaal betreft achter in de rij aansluiten; met name Rotterdam en Arnhem kregen terecht alle voorrang. Toch kreeg de gemeente al in 1947 toestemming en een krediet voor de bouw van tien arbeiderswoningen in de Friezenstraat. Deze woningen waren bestemd voor arbeiders van U. Twijnstra's Oliefabrieken en zouden worden beheerd door de Woningstichting Maarssen, die kantoor hield bij notaris Vader. De totale kosten zouden, inclusief grondkosten, f 114.615,58 gaan bedragen. Deze procedure speelde tussen 1947 en 1951 en zou leiden tot de laatste bebouwing in de zogenaamde Friezenbuurt. Voor hieronder is van belang dat de kostprijs per woning f 11.461,56 bedroeg.¹⁾

Woningen achter de Achterstraat (huidige Nassaustraat), nu Frans Halsplantsoen. Opvallend is dat op geen enkele van de hier gepubliceerde foto's een auto te zien is.

Burgemeester De Ruiters legt de eerste steen voor de woningen aan de Rembrandtsingel op 10 maart 1950; de oplevering was veel later (zie afbeelding 6). De term 'eerste steen' is niet echt terecht. Het is meer een gedenksteen met daarop een symbolische brug tussen de vroegere gemeenten Maarssen en Maarsseveen.

Het 'Achterstraatkwartier', zoals het in de beginfase werd genoemd, kwam al spoedig daarna in de planning. Natuurlijk was de gemeente - want die nam het voortouw - aan handen en voeten gebonden aan de eisen van de nationale overheid. Vanuit het toenmalige Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting werd opgelegd dat deze de huurprijs van de woningen zou bepalen. Voor de eerste woningen aan de Achterstraat (Nassaustraat) werd de huur vastgesteld op een bedrag tussen de f 5,10 en f 5,90 per week. In 1949 schreef aannemer A.J. Eglem in voor 44 woningen achter de Achterstraat voor f 318.000,-, dat is dus f 7.227,00 per woning, ongeveer f 4.000,00 minder dan de bouwkosten van de woningen in de Friezenstraat (zie afbeelding 4 op de vorige pagina en afbeelding 5). Later schreef dezelfde aannemer nog een keer in voor 110 woningen, 81 etagewoningen en 29 eengezinswoningen tussen de 'Jan' Vermeerstraat en de Paulus Potterstraat voor f 7.448,00 per woning. Om kwaliteit te leveren waren deze prijzen veel te laag. Er moest dus wel op materiaal en arbeid bezuinigd worden. Geheid werd er niet; pas in 1952, toen de hoek tussen de Adriaan van Ostadestraat, Pieter de Hooghstraat,

Ariënslaan en Hobbemastraat bouwrijp werd gemaakt, moest er onder 30 woningen geheid worden vanwege een aanwezige veenlaag.²⁾ Vanaf 1954 werd het grondgebied tussen de Ariënslaan en de Klokjeslaan bouwrijp gemaakt, maar dan zitten we al in het Dichterskwartier. Dan is wat de

De volwassenen hadden
beroerdere tijden
meegemaakt en gunden
elkaar en hun kinderen
het beste.

woningbouw betreft de koek op. De burgemeester verzucht dan ook in een brief van 6 augustus 1956: *'Ten gevolge van de uitermate snelle ontwikkeling van onze gemeente is de reserve aan bouwrijpe grond volledig uitgeput.'*³⁾ Hij kon toen nog niet weten wat er daarna nog zou worden gebouwd...

De woningen zijn als volgt betrokken:					
Op 3 Maart 1952:	6 woningen	à	f 8,--	per week	
10 " 1952:	1 woning	à	" 8,--	"	"
	1 "	à	" 6,25	"	"
	6 woningen	à	" 7,50	"	"
17 " 1952:	4 "	à	" 8,--	"	"
	5 "	à	" 6,25	"	"
	12 "	à	" 7,50	"	"
24 " 1952:	11 "	à	" 8,--	"	"
19 Mei 1952:	2 "	à	" 8,--	"	"
	3 "	à	" 6,25	"	"
	6 "	à	" 7,50	"	"
26 " 1952:	10 "	à	" 8,--	"	"
	5 "	à	" 6,25	"	"
	10 "	à	" 7,50	"	"
2 Juni 1952:	6 "	à	" 8,--	"	"
	3 "	à	" 6,25	"	"
	11 "	à	" 7,50	"	"
9 Juni 1952:	2 "	à	" 8,--	"	"
	1 woning	à	" 6,25	"	"
	3 woningen	à	" 7,50	"	"
16 " 1952:	1 woning	à	" 8,--	"	"
29 Sept. 1952:	1 "	à	" 8,--	"	"

Huisnummering van de woningen:
 Johannes Vermeerstraat oneven 1 t/m 19
 Paulus Potterstraat oneven 1 t/m 59
 Pieter de Hooghstraat oneven 11 t/m 49, even 8 t/m 18
 Gerard Doustraat even 2 t/m 34
 Willem van de Veldestraat oneven 1 t/m 33, even 2 t/m 6
 Jan van Goyenstraat even 2 t/m 14.

6

Bewoningsdata en huurprijs van 110 woningen in het Schilderskwartier.

woningen. De klachten zouden gaan over *'vochtige muren, vochtige kasten en vocht in de keukens, hobbelige vloeren, slecht sluitende ramen en deuren, gescheurde plafonds, gebreken aan afvoerleidingen, slechte closets enz.'* ⁵⁾

Aan de oproep werd massaal gehoor gegeven en de gemeente besloot alle klachten te inventariseren. Dat leverde een dik dossier op. Van alle klachten licht ik die van 'ome' Henk van Elst, Paulus Potterstraat 41, eruit.

Hij schrijft: *'Niet één raam of deur sluit,*

overall tocht het, als er wind is, hangen de gordijnen te waaien; er is maar één kamer enigszins droog (waar gestookt wordt); de schimmel staat onder het zeil: het behang van de slaapkamers is door en door nat, de togen in de gang zijn allemaal gescheurd, tevens enkele plafonds.' Dat liegt er niet om. Hoewel er wel maatregelen werden genomen om dit belabberde leefklimaat te verbeteren, stroomden de klachten zelfs vier jaar na de oplevering nog binnen. Hoewel ik nergens heb kunnen vinden dat deze huizen bedoeld waren als tijdelijk woningen, is het een wonder dat ze toch nog 60 jaar hebben gestaan en het merendeel zelfs nu nog, met de nodige aanpassingen natuurlijk, bewoonbaar is. En de kinderen? Ach die merkten er niets van; die hadden er een prachtige jeugd en speelden er lustig op los. ●

Noten

1. RHCVV, gemeente Archief Maarssen 1939-1957, inventaris nummer 468
2. RHCVV, idem, inv. nr. 474
3. RHCVV, idem, inv. nr. 465
4. Idem, inv. nr. 467
5. Idem, inv. nr. 473

Rampzalige Bouw

De bouw verliep snel, ondanks het vaak natte weer. Bij de vele klachten beriep de aannemer zich dan ook op de natte winter, waarin er toch doorgewerkt moest worden. De infrastructuur kon de bouw niet bijbenen. Het eerste wat misging, was het minste van alle ellende die de bouw met zich meebracht. Boer H. Verwey van de boerderij Meerhofstede, claimde al in 1954 een bedrag van f 60,00 bij de gemeente omdat een koe van hem via de Rembrandtsingel zijn roggeveld was ingekomen en daar schade had aangericht. Brinkhof moest vervolgens vanaf café Huibers, nu Alex, een degelijk hekwerk plaatsen. ⁴⁾ De opgeleverde huizen waren echter rampzalig, zo rampzalig dat er een actiecomité werd opgericht dat de vele klachten inventariseerde. Onder leiding van W.H. Reichwein (in 1969 woonde deze al in de nieuwere wijk Troelstrastraat 21) en de heer Manders (Pieter de Hooghstraat 11, ook nog in 1969) werd een pamflet opgesteld met de oproep om te reageren met klachten zodat het in de gemeenteraadsvergadering van 19 december 1952 behandeld kon worden. Doel was om in ieder geval de huren omhoog te brengen en verbeteringen te eisen aan de

De wandeling van De Pijper in 1916, een terugblik Deel 11

Ria Tijhuis

Deze wandeling begint bij het huis op de hoek van het Maarsseveense Grachtje en de Schoutenstraat, het voormalige eetcafé Huis ten Tuck. Eeuwenlang heeft het hoekhuis deze naam gedragen totdat in 2001 de zaak wordt verkocht door eigenaar Ruud van Megen en onderdeel wordt van de restaurantketen 'De Drie Vrienden'. Tegenwoordig prijkt de naam 'Le Brasseur' op de gevel.

Al in 1620 wordt in rentebrieven naar het huis verwezen, echter nog zonder naamsvermelding. Pas in 1659 komen we de naam 'Tuck' tegen in een akte: *'huysinge ende erve genaemt den Tuck, met alle sijner res(pectiev)e huysgens (...), en den Maersenveenschen Vaert zuytw(aerts) naest gelegen sijn.'* In latere bronnen wordt de naam 'Ten Tuck' gebruikt.

De oorsprong van de naam is onzeker. Het Middelnederlandsch Handwoordenboek van Verdam geeft een aantal betekenissen, waaronder het bijwoord *tuck*, dat 'rakelings' zou kunnen betekenen. In 1659 wordt het huis gekocht door Maria Johanna van Pallas. Bij de beschrijving van het bezit wordt melding gemaakt hoe zij haar huis kan bereiken. Als het goed wordt geïnterpreteerd, betekent dit dat zij geen gebruik kan maken van de weg langs het Maarsseveense Grachtje, omdat deze pas is ontstaan tijdens achttiende-eeuwse verbouwingen. Halverwege de zeventiende eeuw staan de zuidgevel van het Huis Ten Tuck en de huisjes erachter te dicht aan de gracht om daarlangs het huis te kunnen bereiken. De naam *tuck* zou dan 'rakelings' kunnen betekenen, zoals hierboven als mogelijke betekenis al is aangegeven. In de zeventiende en achttiende eeuw is het huis bewoond geweest door onder andere een tweetal schouten, die van Maarsseveen en die van Westbroek. Over de bestemming in de negentiende eeuw en een groot deel van de twintigste eeuw is geen duidelijkheid te geven. Uit een artikel van

Wally Smits in *Periodiek* 1989.1 blijkt dat de heer Ruud van Megen dan de uitbater is.

De Pijper schrijft dat de naam Schoutenstraat ontleend is aan de zojuist genoemde bewoners van het Huis Ten Tuck. Hij wandelt door deze straat, die in 1916 nog een steeg is, naar de Achterdijk, de tegenwoordige Nassastraat. Deze 'dijk' is aangelegd tegen overstroming van de Vecht en vormt langs de linkerkant tot de Kaatsbaan de scheiding tussen Maarssen en Nieuw-Maarsseveen.

Als we rechtsaf slaan, komen we bij het sluis-huisje met schutsluis. Begin twintigste eeuw biedt dit een pittoreske aanblik, die menig schilder en tekenaar geïnspireerd heeft. Hier werden de vaartuigen van en naar Oud-Maarsseveen geschut. Tegenwoordig is de begroeiing dusdanig, dat er geen goed zicht meer is op de waterdoorvaart onder het huis (zie afbeelding 2).

In WOII is het door de bezetter vernield bij het onderwater zetten van de polder.

Met vereende krachten hebben Monumentenzorg en het Waterschap Maarsseveen de wederopbouw ter hand genomen en in de zomer van 1947 zijn zowel de sluiskolk als de sluiswachterswoning hersteld. Over de ouderdom van het sluishuis is geen uitsluitsel te geven. Er is een steen bewaard gebleven met daarop het jaartal 1825, maar dit betreft waarschijnlijk een jaar waarin een verbouwing heeft plaatsgevonden.

De Maarseveensevaart dateert uit de zestiende eeuw. Karel V geeft op 22 maart 1532 in een schouwbrief toestemming aan het Provinciaal Hof van Utrecht om een watergang te graven lopende van de Looijdijk tot Maarssen. In 1645 blijkt dat het nodig is om een zogenaamde verlaat aan te leggen om het waterpeil goed te kunnen reguleren.

De volgende aflevering volgen we De Pijper als hij zijn wandeling voortzet richting de boerderij Maire Hofstede. ●

Onvriendelijke vrienden; rumoer rond Goudestein Deel 1

Luuc Kooijmans

Inleiding

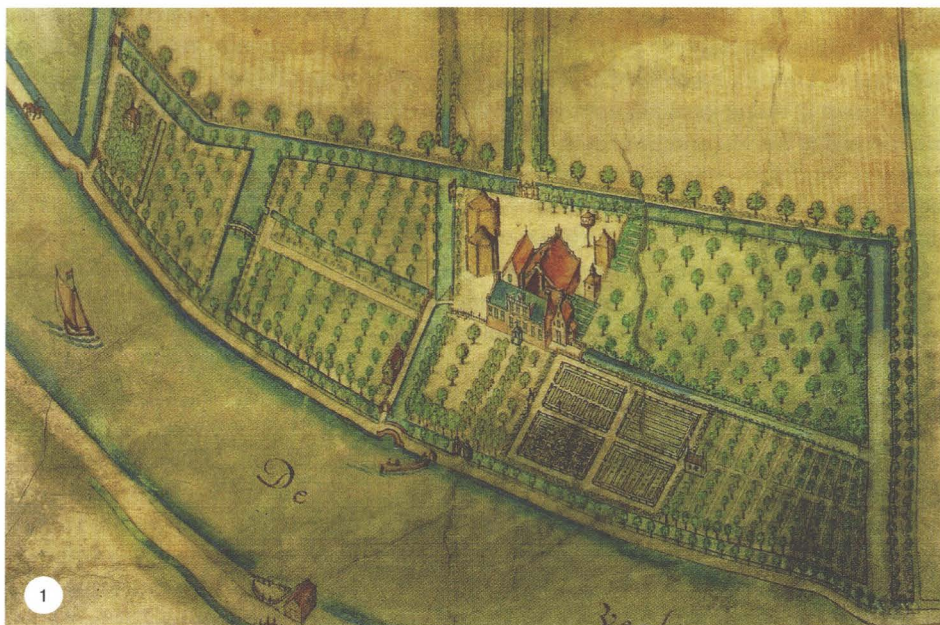
Niet zo lang geleden, toen er nog boeken werden gelezen, was de naam Huydecoper vooral bekend dankzij Balthasar Huydecoper die in de achttiende eeuw naam maakte in de letteren. Inmiddels is hij vrijwel vergeten. Prominenter aanwezig in de historie zijn de zeventiende-eeuwse Huydecopers, van wie de geschiedenis nauw is verbonden met de geschiedenis van Amsterdam en Maarssen. In twee artikelen beschrijft Luuc Kooijmans de geschiedenis van deze familie.¹⁾

Status en positie van de Huydecopers

Het familieverhaal begint met de succesvolle handelaar in leer Jan Jacobsz Bal, die het door rooms-katholieke regenten bestuurde Amsterdam verliet vanwege zijn protestantse geloofsopvatting en terugkeerde toen de stad zich in 1578 aansloot bij

de Opstand. Hij liet zich Huydecoper noemen en werd in het van katholieken gezuiverde stadsbestuur gekozen. Een politieke carrière maakte hij niet, maar hij toonde zich wel buitengewoon ondernemend in zaken. Hij behoorde bijvoorbeeld tot de eerste aandeelhouders van de VOC en hij wist handig te profiteren van de grote stadsuitleg van 1613. Bij zijn dood in 1624 liet hij een aanzienlijk kapitaal na. De hofstede de Gouden Hoeft in Maarssen die hij in 1608 had gekocht, werd door zijn zoon verbouwd tot het buiten Goudestein, de eerste buitenplaats aan de Vecht (zie afbeelding 1). Goudestein zou het symbool worden van het maatschappelijk succes van de Huydecopers, samen met de titel heer van Maarsseveen de zoon Joan Huydecoper zich in 1641 wist aan te meten (zie afbeelding 2). Behalve via een titel werd de status van Joan Huydecoper ook tot uiting ge-

Detail van de
'Kaerte van thuijs
te Goudensteyn'
uit 1629, gemaakt
door de Delftse
kaartenmaker B.F.
van Berckenrode.

Joan Huydecoper (1599-1661), naar portret van Bartholomeus van der Helst. Collectie Amsterdam Museum.

Portret van Friedrich Wilhelm von Brandenburg door Jacques Vaillant. Bron Wikimedia Commons.

bracht in het grote huis dat hij had laten bouwen aan het Singel tegenover de Regulierstoren, naar een ontwerp van Philips Vingboons. Hij liet zich portretteren door Bartholomeus van der Helst, werd als officier van de schutterij afgebeeld door Govert Flinck, en liet zelfs zijn beeltenis in marmer uithouwen. Hij wierp zich op als beschermheer van kunstenaars en schiep veel behagen in die rol. Vooral met beoefenaars van literatuur ging hij graag om.

Zijn voornaamste protegé was Jan Vos, een rooms-katholieke glazenmaker die zich als literair talent had ontpopt. Vos was een succesvol toneelschrijver en hij gebruikte zijn talent ook om gelegenhedenverzen voor patriciërs te componeren. Hij wierp zich op als een soort huispoëet van de Huydecopers en bezong hun publieke weldaden. Hij zorgde met andere woorden voor hun 'public relations'. Tussen Huydecoper en Vos bestond een klassieke patronageverhouding. Het was niet zo dat Huydecoper de dichter rechtstreeks onderhield of betaalde, maar nadat Huydecoper burgemeester was geworden, werd het maken van nieuwe ruiten in openbare gebouwen wel uitbesteed aan glazenmaker Vos.

Net als zijn vader was Huydecoper aanvankelijk niet erg prominent aanwezig als bestuurder, maar op latere leeftijd maakte hij toch nog carrière, dankzij de opkomst van Cornelis de Graeff, die halverwege de zeventiende eeuw uitgroeide tot de meest invloedrijke Amsterdamse regent. Huydecoper behoorde aanvankelijk tot een groep van strenge calvinisten, maar hij distantieerde zich van hen toen bleek dat hij het onder de vleugels van Cornelis de Graeff verder kon brengen. Dat opportunisme leverde hem uiteindelijk een verkiezing tot burgemeester op.

Reizen

Het hoogtepunt van Huydecopers carrière was een reis naar het hof van Brandenburg om namens de stad Amsterdam het peetouderschap te aanvaarden over de zoon van keurvorst Friedrich Wilhelm (zie afbeelding 3). Toch had hij die eervolle opdracht pas na grote aarzeling aangenomen. Hij had zich, volgens de geamuseerde gezant van de keurvorst, buitengewoon zorgelijk getoond, omdat hij nog nooit zo ver van huis was geweest en de wegen, de taal, de mensen en de hofetiquette niet kende. Hij had zich ook ongerust

afgevraagd wat er zou gebeuren als hij onderweg ziek zou worden. Ondanks alle bedenkingen was hij in het voorjaar van 1655 toch naar Berlijn vertrokken met in zijn gevolg onder andere zijn eigen zoon en een zoon van Cornelis de Graeff. Die zoon, Pieter de Graeff, hield een reisverslag bij waarin hij onder meer melding maakte van de toespraak die Huydecoper had gehouden bij het overhandigen van het cadeau van de stad Amsterdam aan de keurvorst. Volgens hem sprak de heer van Maarsseveen *'eenige wijnige woorden welke heel sacht waren, ende die het hadde willen hooren, moste al heel goet van gehoor geweest sijn; alhoewel ick daer heel dicht bij stondt, nochtans heb ick niet een woordt connen hooren noch verstaen.'*²⁾

Bij zijn terugkeer werd Huydecoper ingehaald

Portret van Joan Huydecoper II (1625-1704).

Prent van Jacob Houbraken, gedateerd tussen 1749-1780.

Collectie Rijksmuseum.

door een indrukwekkende erewacht, samengesteld uit zoons van de fatsoenlijkste Amsterdamse families. Niet iedereen was echter geïmponeerd: er waren ook lieden die alle ophef bespottelijk vonden en één van hen maakte Huydecoper belachelijk in een vers. Huydecoper zelf zag het als een belangrijke bijdrage aan zijn reputatie dat hij met één van de groten der aarde had verkeerd en liet zich alle eerbetoon graag aanleunen. De ivoren beker die hij van de keurvorst had gekregen en de cadeaus van de keurvorstin voor zijn dochters kregen het karakter van trofeeën en werden door Jan Vos als zodanig bezongen. Het beeld van Huydecoper dat Jan Vos in zijn verzen opriep, was dat van de minzame bestuurder, omringd door weduwen en wezen en andere hulpbehoevende burgers; een burgervader *'die zweert voor u in noodt te strijden, gelijk zijn vaader heeft gestreën, in d'allerdroefst' en bangste tijden'*. Huydecoper trad dus in de voetsporen van zijn vader die, aldus Vos, *'de Spaansche knevelkeeten'* had helpen breken. Als zoon van één van degenen die de Opstand hadden gedragen, waakte Huydecoper nu over het behoud van de verworven vrijheid.³⁾

Een onvriendelijke correspondentie

Voor de heer van Maarsseveen was het van groot belang dat zijn enige zoon Joan Huydecoper junior (1625-1704) in staat zou zijn om de fakkel over te nemen (zie afbeelding 4). De twee voorgaande generaties hadden de grote sprong voorwaarts gemaakt en het zou aan hem zijn om de veroverde positie te consolideren. De oude Huydecoper zag het daarom als zijn opdracht om ervoor te zorgen dat zijn zoon zo degelijk mogelijk was voorbereid op een bestuurderscarrière. Op zijn zestiende werd de jongen daarom naar Utrecht gestuurd, waar pas een universiteit was opgericht en waar hij in huis werd gedaan bij de vermaarde, streng calvinistische professor Gisbert Voetius (zie afbeelding 5). Vier jaar later werd hij naar Leiden gestuurd, om in korte tijd te worden klaargestoomd voor zijn promotie.

In Utrecht had hij onder strikt toezicht gestaan en zijn vader vreesde dat hij zich in Leiden zou laten verleiden tot studentikoze ongebondenheid. De oude Huydecoper was streng, hamerde enorm

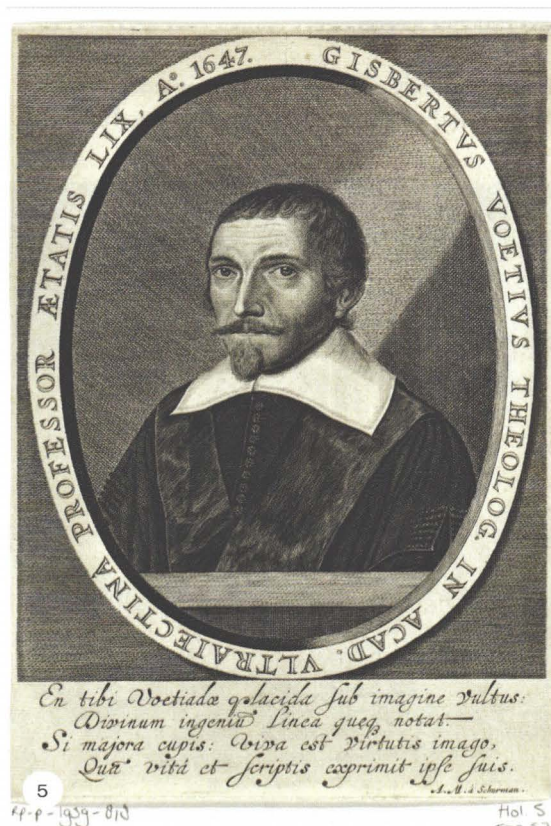
op discipline en toonde weinig vertrouwen in de standvastigheid van zijn zoon. De daardoor gekweekte rancune zou tot uiting komen na diens promotie, tijdens de buitenlandse reis die de laatste fase in zijn educatie vormde.

In juli 1647 begaf zoon Joan Huydecoper zich met een knecht te paard naar Frankrijk, waar hij nogmaals promoveerde. De reis was dus een statussymbool, al was het wel de bedoeling dat hij vloeiend Frans zou leren spreken en de vaardigheid zou aanleren om zich in elk gezelschap te kunnen handhaven. Slechts een beperkte elite kon zich de luxe van een 'grand tour' veroorloven, want voor zo'n reis moest twee of drie jaar lang de rente van een kapitaal van honderdduizend gulden beschikbaar zijn en dat was, in een tijd waarin een gulden per dag geen ongebruikelijk

loon was, een zeer aanzienlijk bedrag. Ook in regentenkringen kon lang niet iedereen het zich veroorloven om zijn kinderen een dergelijke reis te laten maken en dat zou Joan Huydecoper goed worden ingepeperd. Zijn vader probeerde zijn uitgaven zo drastisch te beperken dat hij er spoedig wanhopig van werd. Onderweg kwam hij natuurlijk allemaal rijke jongens tegen die soms onbekommerd geld spendeerden en hij wilde in hun gezelschap geen armoedig figuur slaan. Ongeduldig verzocht hij daarom om meer geld. Hij liet weten dat hij anders zou moeten gaan fluit spelen om aan de kost te komen. De oude Huydecoper vond dat zijn zoon niet zuinig genoeg was en dat hij zich onverantwoordelijk gedroeg en nog brutaal en ondankbaar was op de koop toe. Joan was kwaad en teleurgesteld omdat zijn vader geen enkel vertrouwen in hem stelde.

Nadat hij zijn vader een nogal sarcastische brief had geschreven, kreeg hij een woedende reactie. In een brief aan een zwager gaf hij weer wat zijn vader had geantwoord: 'ja, schrijft hij, ick sal u te Geneven 3 jaer bij een predikant bestellen, gij guijt, en gij fiel, wat duvel meent gij dat ick mijn om uwentwil sal ruïneren... gij sijt mijn graci niet waert; sal u, soo gij met de voorscreven penningen niet toe en komt, niet een duijt senden, en al bedelende tuijs laten komen.' Ik vroeg u om driehonderd gulden, hield Joan zijn vader voor: 'sal dit dan capabel sijn om U te ruïneren?' Hij vroeg zich af waaraan hij zoveel dreigementen had verdiend: 'als of ick een van de grooste beesten en vagebonden waer die oijt de nateur voortgebragt heeft.'

Ik hoef u er niet aan te herinneren, vervolgde hij, 'hoe U mijn heeft geregeert, dat ick altijd sonder gelt ben gehouden geweest.' Toen ik nog thuis was 'heeft U altijd miscontentement in mijn gehat' en me als een slaaf onder een streng regime gehouden. Om weinig of geen reden ben ik in het bijzijn van personeel en vreemden uitgescholden. En er is eigenlijk nog niets veranderd, 'niet tegenstaende mijn jaren en tijt verandert sijn... nu buitenslants sijnde heb ick nog niet enen brief van U gekregen sonder ongemeen overgehaelt te worden'. 'Geloof U dan dat ick van steen ben en mijn huijt sonder gevoelen?'⁴⁾

Portret van Gisbertus Voetius, predikant, theoloog, hoogleraar. Prent van Anna Maria Schuurman uit 1647. Collectie Rijksmuseum.

Erfgenaam

In oktober 1650 was Joan Huydecoper terug bij zijn vader. Die zou hem nooit vergeven. In zijn testament dreigde hij Joans erfportie te verminderen met de helft van de reiskosten, die veertienduizend gulden hadden bedragen, *'alsoo hij met de helvte had behoren te reijzen'*.

Vader en zoon mochten elkaar het nodige te verwijten hebben, ze waren toch tot elkaar veroordeeld. De vader had een erfgenaam en een opvolger nodig, de zoon een patroon die hem de mogelijkheden kon bieden om een carrière te beginnen. Eén van de functies van een educatie-reis was het op zinvolle wijze bekorten van de tijd die een zoon moest overbruggen voor hij zich kon ontplooiën als opvolger van zijn vader. Vader en zoon mochten niet tegelijk in de raad zitten, dus de zoon kon pas echt carrière maken als zijn vader zou sterven of zou terugtreden. De vader kon er wel voor zorgen, dat de zoon vast wat minder gewichtige baantjes kreeg, om wat ervaring op te doen en wat te verdienen.

Voor Joan Huydecoper jr. zat er na zijn terugkeer

weinig anders op dan zich te wijden aan de jacht, paardrijden, lezen en naar de sterren kijken. Hij was bijna 25 jaar en hij was volledig afhankelijk van zijn vader. Die had het familiekapitaal in handen en om te kunnen trouwen en een zelfstandig leven te beginnen moest hij afwachten tot zijn vader daarvan een deel beschikbaar wilde stellen. Er openden zich echter wel nieuwe perspectieven, want juist op dat moment nam het leven van zijn vader een belangrijke wending: na twintig jaar lid van de raad te zijn geweest, werd hij voor het eerst verkozen tot burgemeester (zie afbeelding 6). Lidmaatschap van de raad was vooral een kwestie van eer; pas als iemand tot burgemeester van Amsterdam werd verkozen kon je spreken van een politieke carrière. Burgemeesters 'regeerden' de Hollandse steden en als zoon van een burgemeester was de kans reëel dat voor Joan Huydecoper te zijner tijd ook een regentencarrière zou zijn weggelegd.

Joan Huydecoper en het concept vriendschap

Na de dood van zijn vader slaagde Joan Huyde-

De Dam in Amsterdam door Gerrit Adriaensz Berckheyde. Bron Wikimedia Commons.

coper er met enig opportunisme inderdaad in om op zijn beurt carrière te maken in het Amsterdamse stadsbestuur. Het vervullen van openbare functies leverde vooral krediet op. Het stelde Huydecoper in staat iets te doen voor anderen, die hij daarmee zodanig aan zich verplichtte, dat hij mocht verwachten dat ze ook iets voor hem zouden doen wanneer hem dat zou uitkomen en dan met name voor zijn kinderen. Dat was waar Huydecoper een belangrijk deel van zijn leven aan wijdde: het beheer van zijn sociale vermogen. Het zorgvuldig cultiveren van een netwerk van relaties stelde hem in staat de plichten te vervullen die zijn positie als 'chef de famille' met zich meebracht.

Als familiehoofd diende hij het voortbestaan van de familie te waarborgen en zijn verwanten te beschermen tegen de vele risico's die het bestaan in die tijd kenmerkten. Tegen die risico's bood de staat nauwelijks bescherming. Veel beschermende en ondersteunende taken die in de huidige westerse samenleving zijn overgenomen door de overheid, werden in de vroegmoderne maatschappij vervuld door personen. Banen en voorrechten werden vergeven op grond van persoonlijke overwegingen. Wie een hypotheek wilde afsluiten of in een onderneming wilde investeren, was aangewezen op particuliere leningen; voor de kosten van artsen en medicijnen was niemand verzekerd en de behandeling en verpleging van zieken geschiedde thuis. Als je door zwakte of ouderdom definitief niet meer kon werken was je aangewezen op spaargeld en de hulp van naasten. In het stadium waarin de staatsvorming zich tijdens het ancien régime bevond, was de opvang en bescherming van overheidswege zo beperkt, dat het voor iedereen zaak was om zich te omringen met mensen die solidair zouden zijn wanneer er zich een tegenslag met ingrijpende gevolgen zou voordoen. Die solidariteit werd aangeduid met het woord 'vriendschap' en werd in eerste instantie verwacht van familieleden. Onder verwanten kon in principe wel saamhorigheid worden verwacht, maar niet zonder meer. Je kon alleen aanspraak maken op de steun van degenen onder hen met wie je verplichtende relaties onderhield. Zij werden 'de vrienden' genoemd. Om ervoor te zorgen dat die, als het erop aankwam, bereid zouden zijn om

steun te verlenen, moest je krediet opbouwen. Dat wil zeggen: tonen dat je die steun waard was en bovendien van zins om er iets voor terug te geven.

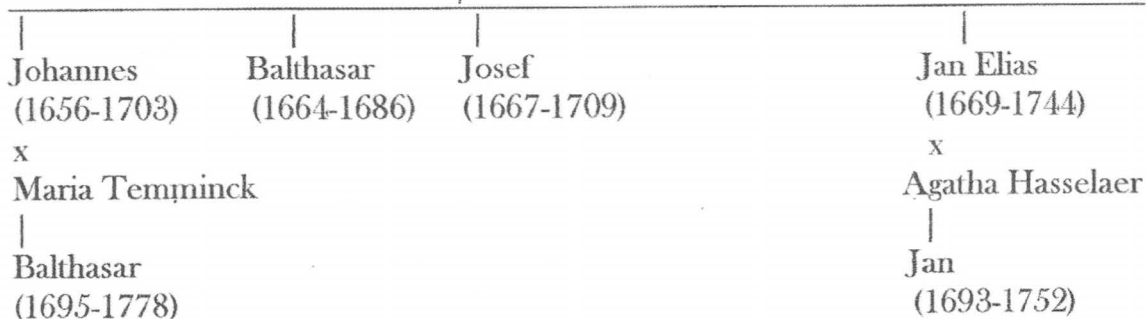
Voor wat hoort wat

Gedurende een groot deel van zijn leven hield Joan Huydecoper een dagregister bij; een soort boekhouding van het beheer van zijn sociale vermogen.⁵⁾ Daarin tekende hij aan met wie hij brieven, geschenken, uitnodigingen en visites uitwisselde. Hij maakte afschriften van al zijn uitgaande brieven en noteerde of hij geschenken had ontvangen of verstrekt. Een niet onbelangrijk deel van de correspondentie bestond uit uitnodigingen voor plechtige of informele bijeenkomsten. Het kon hierbij gaan om maaltijden, logeerpartijen of feesten of om ceremoniële gebeurtenissen als een doopplechtigheid, een bruiloft of een begrafenis. Voor het versturen van brieven bestond meestal wel een concrete zakelijke aanleiding, maar ze werden tevens gebruikt om te informeren naar het welzijn van de geadresseerden en om hen op de hoogte te stellen van het laatste nieuws uit de eigen kring. De briefwisseling diende dus om contacten te onderhouden. Hetzelfde gold voor de uitwisseling van geschenken. Soms ging het om een partij ham of een half lam, meestal echter om kleinere dingen: zelfgekweekt fruit, een schoteltje vis of iets dergelijks, maar het werd altijd trouw genoteerd.

Zulke geschenken werden ook zelden geheel vrijblijvend gegeven: soms golden ze als bedankje voor bewezen diensten, vaak effenden ze rechtstreeks of op termijn het pad voor een verzoek. Dat het meestal niet om de geschenken zelf ging, blijkt wel uit het feit dat Huydecoper ze vaak botweg doorgaf aan derden. Een karakteristieke notitie luidde: *'met een haes vereert, die wederom aen nicht M. Trip vereerde.'* Een andere keer noteerde hij de ontvangst van een kabeljauw, waarvan hij onmiddellijk vijf moten doorstuurde aan een zwager. Zo kon hij gratis een royaal gebaar maken. Soms liet de kwaliteit van de cadeaus daarvoor te veel te wensen over. Huydecoper noteerde de ontvangst van twee *'lompe en scheve noteboomen'*, en in december 1700 kreeg hij zulke slechte tabak dat hij die aan geen fatsoenlijk mens kon aanbieden, met als gevolg dat hij de tabak twee

Joan Huydecoper (1599-1661) x Maria Coymans (1603-1647)

Joan Huydecoper (1625-1704) x Sophia Coymans (1636-1714)

7

Stamboom van de Huydecopers, die genoemd worden in dit artikel. Bron: Luuc Kooijmans.

maanden later maar aan een predikant 'vereerde'. Een geschenk was een teken van genegenheid, van goede wil, een nadere aanhaling of een bevestiging van bestaande betrekkingen. Als de ontvanger het in dank aanvaardde, verklaarde hij zich expliciet of impliciet '*verobligeert*', wat zoveel wilde zeggen als dat er een beroep op hem kon worden gedaan en dat hij bereid was om het gebaar te zijner tijd te beantwoorden met een dienst of een gunst.

Behalve de inkomende en uitgaande personen en geschenken werden in de dagregisters ook verleende diensten en ontvangen wederdiensten vermeld. De dagregisters waren vooral een lopende balans, waarin credit en debet werden gewogen, niet op het financiële maar op het sociale vlak. Door nauwkeurig te noteren voor wie hij iets had gedaan en wie wat voor hem had gedaan, kon Huydecoper exact bijhouden bij wie hij krediet had en aan wie verplichtingen. Tegenover de '*presenten bij mij ontfangen*' stonden de '*presenten door mijn gedaen*', tegenover de '*vrinden die bij mij zijn gelogeert*' stonden de '*vrinden daer ick logeerde*'. Op de creditzijde telden vooral de '*ampten door mijn begeven*'. Als Huy-

decoper iemand aan een baan hielp, markeerde hij die gelegenheid door in zijn dagregister een wijzende vinger in de marge te tekenen. Voor het jaar 1659 maakte hij expliciet de balans op. Hij selecteerde uit zijn dagregister alle gelegenheden dat hij iemand een present had gedaan of een dienst voor iemand had verricht en plaatste die onder de kop '*notitie van die gene dewelcke door mijn verobligeert zijn*'. Daartegenover plaatste hij de '*notule van de parsoonen aen de welcke verobligeert ben*'.⁶⁾

Een onwillige opvolger

Joan Huydecoper moest er nu voor zorgen dat een van zijn zoons hem zou kunnen opvolgen. Hij had er vier (zie afbeelding 7). Het plan was dat de oudste Goudestein zou erven, heer van Maarsseveen zou worden, in de raad zou komen en burgemeester zou worden. De anderen zouden genoeg moeten nemen met wat bescheiden functies. Lange tijd leek dat plan te gaan slagen, maar toen sloeg het noodlot toe. De drie oudste zoons, die al lang en breed volwassen waren, kwamen één voor één te overlijden. Het gevolg was dat de 'overbodige' vierde zoon

uiteindelijk de opvolger moest worden. Hij heette Jan Elias, 'Jasje' in de wandeling. Als kind had hij maar moeilijk kunnen voldoen aan de eisen die aan hem werden gesteld. Hij had aanvankelijk in Amsterdam op de Latijnse school gezeten, maar op zijn dertiende werd hij naar goed gebruik om de discipline te bevorderen uit huis geplaatst. Na bemiddeling door een vriend van zijn vader kon hij in de kost komen bij de rector van de Latijnse school in Utrecht. In september 1682 werd hij door zijn vader naar

Dat was waar Huydecoper een belangrijk deel van zijn leven aan wijdde: het beheer van zijn sociale vermogen.

Utrecht gebracht, maar hij vond het daar maar niks. Toen zijn vader op een avond uit een vergadering thuiskwam, merkte hij tot zijn verbijstering dat Jasje was 'gedeserteerd'. Huydecoper meldde het onmiddellijk aan zijn vrouw, die zich met de rest van de familie op Goudestein bevond: *'hoe hij ontfangen is kan U wel denken.'*

De studieperiode van Jan Elias verliep chaotisch en met veel conflicten. Hij spijbelde veel en deed van alles om aan geld te komen. De rector had weinig vertrouwen in de studiecompetentie van zijn pupil, maar moest van de vader alle mogelijke middelen aanwenden om toch enig resultaat te behalen. Intussen was Jasje vaker op Goudestein dan in Utrecht en na twee jaar van diverse escapades en uitpattingen vatte de jongen het plan op om een reis door Azië te gaan maken. Huydecoper liet weten dat hij de wens van zijn vijftienjarige zoon met grote bevreemding had vernomen. Hij wees de jongen erop dat de hele investering die in zijn scholing was gedaan dan nutteloos zou worden: *'als ick eens overdenck dat het nooyt en is gebeurt dat de soon van een rege-*

rendt burgemeester soodanigen reijs heeft ondernomen' en dat voor een burgemeesterszoon zoveel andere wegen openstonden, dan was het absurd om zo'n gevaarlijke reis te ondernemen. Omdat Jan Elias zonder opleiding of ervaring slechts als adelborst of *'slecht soldaet'* kon worden aangenomen, zou hij ten slotte thuiskomen als *'een doodt eter, een verlopen soldaet en student'* – geen bijdrage aan de reputatie van de Huydecopers.

Ook deze crisis werd echter overwonnen. Huydecoper wist zijn zoon het plan uit het hoofd te praten en Jan Elias keerde terug naar Utrecht, nu in het gezelschap van één van zijn broers, die daar ging studeren en dan meteen een beetje op hem kon letten. Huydecoper was blij dat de rector hem nog bij zich wilde nemen. *'Schoon sijne studie niet en heeft het gewenste succes, so sal hij ten minsten leren gehoorsamen.'*

Uiterekend deze jongen kwam uiteindelijk in de raad van Amsterdam. Hij werd eigenaar van Goudestein en mocht zich heer van Maarsseveen noemen. Het leven van zijn enige zoon, traditiegetrouw Jan genoemd, kreeg plotseling een heel ander perspectief. Als zoon van een 'overbodige' zoon had het ernaar uitgezien dat voor hem in de wereld slechts een bescheiden rol zou zijn weggelegd, maar vanaf zijn zestiende leek hij plotseling een gouden toekomst tegemoet te gaan. Hij zou te zijner tijd heer van Maarsseveen worden en het buiten Goudestein erven. Voorzien van die symbolische bezittingen zou hij het hoofd worden van de Huydecopers. ●

Noten

1. Dit artikel is gebaseerd op de tekst van de eerste Arie de Zwart-lezing, gehouden op 4 oktober 2018 en uitgesproken door Luuc Kooijmans. De inhoud is afkomstig uit zijn boek *Vriendschap - de kunst van het overleven in de zeventiende en achttiende eeuw*. (Amsterdam, 2016).
2. J.F.L. de Balbian Verster. 'Amsterdam en de groote keurvorst'. *Jaarboek Amstelodamum* 16 (1918), 121. Zie stadsarchief Amsterdam, archief De Graeff 185.
3. Jan Vos. *Alle de gedichten I* (Amsterdam, 1662).
4. Utrechts Archief, Archief Huydecoper 53.
5. Utrechts Archief, Archief Huydecoper 2, 53-68, 73.
6. Utrechts Archief, Archief Huydecoper 50.

Een muurschildering in Oud-Zuilen

Hans Sagel

Muurschildering in het voormalig gemeentehuis van Zuilen.

Ward Messer belde mij de vijfde mei om te vertellen dat bij het verwijderen van het oude behang in wat hij de ‘burgemeesterskamer’ noemde, delen van een muurschildering tevoorschijn waren gekomen. Hij vroeg of de Historische Kring Maarssen daar misschien belangstelling voor had en of er bij de Kring gegevens over deze schildering bekend waren. Die belangstelling was er zeker en was ook de reden om dezelfde dag, voordat het nieuwe behang aangebracht zou worden, naar Oud-Zuilen te fietsen.

In de kamer, bij binnenkomst van het huis direct rechts naast de voordeur, was tussen de entree van het vertrek

Deze foto van een muurschildering, met een formaat van circa 3 x 2,5 meter, werd op 5 mei 2020 gemaakt door Patricia Messer in het voormalige gemeentehuis van Zuilen (zie afbeelding 1). Dit pand aan de Dorpsstraat 3 in Oud-Zuilen is al vele jaren eigendom en woning van de familie Messer.

en de voorgevel vaag een muurschildering zichtbaar. Met wat moeite is op deze afbeelding een dame, mogelijk in verpleegstersuniform (hoofdkapje, blauwe jurk en wit schort) te zien, die een baby in haar armen draagt. Op een tafeltje voor haar staan een vaas met bloemen en een fles.

Verder zijn er nog wat bomen en bestrating (?) te zien. Afgaand op de restanten is het geen groots kunstwerk. Perspectivisch is er nogal wat mis en de figuren zijn houtenig weergegeven.

Wanneer zoiets bij werkzaamheden onverwacht tevoorschijn komt, vraag je je toch af wie dat heeft gemaakt en waarom? Een mogelijke link zou kunnen zijn - vertelden de Messers mij - dat er een tijdlang om de veertien dagen een consultatiebureau voor zuigelingen in het pand was. Het bewijs hiervoor is te zien op een oude, ook in hun bezit zijnde foto (zie afbeelding 2). Op deze foto zijn achter het raam twee affiches te zien; op het linkse daarvan is namelijk na vergroten van het

beeld, met enige moeite te lezen 'Consultatiebureau voor Zuigelingen'.

Het pand aan de Dorpsstraat 3 werd in 1896 als gemeentehuis voor de gemeente Zuilen gebouwd. De architect was Albert Nijland, die ook de openbare school aan de andere kant van de Vecht ontwierp. In zijn ontwerptekening wordt het vertrek waar de muurschildering is gevonden 'Secretarie' genoemd. Anders gezegd, de kantoorafdeling van de gemeente.

Toen de gemeente Zuilen door de toenemende industrialisatie (Werkspoor, Demka) sterk in inwonertal groeide, werd het gemeentehuis te klein en de secretarie in 1929 verplaatst naar de

Op de stoep van het oude gemeentehuis van Zuilen. Vooraan de kinderen Piet van Dijk (met beertje), Alie van Dijk (met pop) en een nichtje. Daarachter nog twee neven, waarvan de grootste een broer is van het nichtje. Op het nog net zichtbare houten bordje aan de muur, boven de kinderen, stond de naam 'Ons Huis'.

voormalige buitenplaats Daelwijck in nieuw Zui-
len. Hier en daar wordt vermeld dat het pand aan
de Dorpsstraat nog tot 1 januari 1954, toen de
gemeente Zuilen werd opgeheven, werd gebruikt
voor de vergaderingen van B&W en de Raad. Of
dit correct is, is niet duidelijk. In ieder geval wa-
ren er vele andere gebruikers. Bij mijn beschei-
den speurtocht naar de gebruikers van het pand,
met veel dank aan Tineke Barneveld voor haar
informatie, kwam ik onder andere in contact met
mevrouw Alie van Scherpenzeel-van Dijk. Zij is
op de foto het meisje met de pop in de arm en
woonde met haar ouders vanaf haar geboorte tot
ongeveer haar tiende (1953) in een deel van het
pand. Ze vertelde mij dat het toen de naam 'Ons
Huis' had en onder meer door de Nederlandse
Hervormde Kerk gebruikt werd voor allerlei
kerkelijke werkzaamheden, zoals bestuursverga-
deringen, catechisatie, koor, jongelingenvereni-
ging enzovoort. Ook herinnert zij zich goed het
consultatiebureau in de door haar als 'de kleine
zaal' benoemde ruimte. Verder vertelde ze totaal
geen herinnering te hebben aan een eventuele
muurschildering. Af en toe kwam ze met haar
moeder, die als tegenprestatie voor het wonen
het pand schoonmaakte, wel in de zalen. Dan
kreeg ze vaak van moeder te horen vooral niet
aan de betengelde muren te komen!

Een betengeling is een raamwerk van aan de
ruwe muren bevestigde latten waarop jute is ge-
spannen. Op het jute wordt, een paar centimeter
vanaf de muur dus, het papieren behang geplakt.
Door de ruimte tussen het behang en de muur is
het mogelijk met je vingers het behang iets in te
drukken en zodoende te laten bewegen; een voor
kinderen zeer aantrekkelijk spelletje dat uiter-
aard veel schade kan opleveren. Uit dit verhaal
van Alie van Scherpenzeel blijkt dat de gestucte
muur met de schildering dus waarschijnlijk pas
van na 1 januari 1954 is en de relatie ervan met
het consultatiebureau noch door haar, noch
door de iets jongere broer Piet, kan worden
bevestigd.

Na 1 januari 1954 heeft het pand meerdere
gebruikers en eigenaren gehad, die wellicht
bemoeienis met de muurschildering hadden.

Daaronder vallen behalve de Nederlandse Her-
vormde Kerk en het consultatiebureau ook nog
de Tuinbouwschool en een antiekhandel van
de heren Gé van Schaik en Th. de Ruyter. Deze
antiekzaak ging in 1966 verloren door een flinke
uitslaande brand.

In 1967 werd het oude gemeentehuis verbouwd
tot woonhuis en in gebruik genomen door de
heer Cees van Rijn uit Utrecht.

De tweede vraag van Ward en Patricia Messer of
er bij de HKM en haar leden iets bekend is over
de muurschildering, is helaas dus nog steeds
niet beantwoord. Misschien komt daar na deze
publicatie met hulp van u als lezers, alsnog ver-
andering in. ●

Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van
deze rubriek of misschien een voor publicatie
geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht
dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan
J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen,
tel: 0346561457, e-mail: hanssagel@gmail.com

het oude regthuys
eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarsse

HAIRFASHION MAARSSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

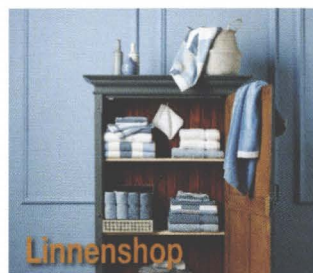
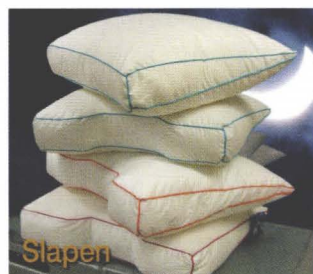
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN

de Graaff

slapen/bedmode/lingerie/linneshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarsse
0346-562122
www.degraaffmaarsse.nl

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheek
verhuur • nieuwbouw

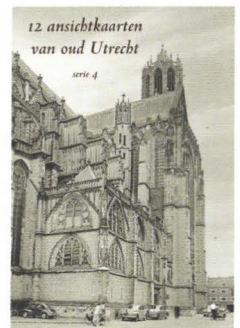
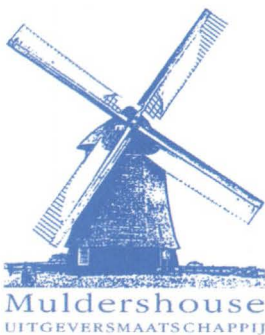
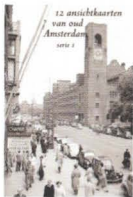
Sterk door Service!

Nassaustraart 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
f erarittermakelaardij
t @ERA_Ritter

Afbeeldingen en foto's uit een andere tijd. Kunst van alle tijd.
Gevat in kalenders of doosjes met ansichtkaarten. **Bekijk onze website!**

muldershouse.nl